

14 Övriga frågor

Utredningens bedömning och förslag: Adopterades intresseorganisationer utgör ett viktigt komplement till samhällets funktioner. Vi föreslår att dessa organisationer skall kunna beviljas statsbidrag för sin verksamhet.

En sammanslutning som förmedlat en adoption skall också, mot en skälig avgift, bistå den adopterade i samband med sökandet av sitt ursprung. Övrig finansiering kan ske via adoptionsavgiften. Socialnämnden skall bistå med det stöd som behövs för att kunna hantera de känslor som kan väckas i samband med att en adopterad söker sitt ursprung.

Barnets rättigheter behöver stärkas vid de adoptioner som avser ett känt barn. Vi föreslår att regeringen ser över de brister som finns vid denna typ av adoption.

Olika åldersgränser i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) och lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m.m. (föräldraledighetslagen) innebär bl.a. att de eller den som adopterar ett äldre barn kan ha rätt till föräldrapenning men inte till ledighet från arbetet. Vi föreslår att regeringen ser över frågan om samordning mellan nämnda lagars åldersgränser skall göras fullt ut.

14.1 Adopterades intresseorganisationer

14.1.1 Verksamhet

Exempel på olika organisationer ges i avsnitt 2.5.4. Organisationerna är olika stora och har delvis olika inriktning på sina verksamheter. Att skapa samhörighet och kunskap om det specifika med att vara adopterad från ett visst land, är en viktig uppgift för de organisationer som är knutna till ett land. Att delta i debatten i olika adoptionsanknutna frågor är en uppgift som alla

har, liksom att sprida kunskap om adoption. De större organisationerna har lokalgrupper ute i landet. Forum För Adopterade administrerar Adopterades linje, som finansieras av Adoptionscentrum. Vissa organisationer hjälper adopterade att söka sitt ursprung. Det förekommer att organisationerna ger ut en tidning eller ett medlemsblad. Alla organisationer har en viktig social funktion.

Forum För Adopterade har en projektanställd person, vilket finansieras med bidrag från Ungdomsstyrelsen. Adopterade Koreaners Förening ansöker om och beviljas årligen ett mindre bidrag från sydkoreanska staten. Bidraget avser sådan verksamhet som är inriktad på Sydkorea och används t.ex. till föreningens tidning och till konferensverksamhet. Ytterligare en förening har haft ett mindre projektbidrag från Migrationsverket under ett år. Arbetet bedrivs i princip helt ideellt och finansieras med medlemsavgifter. Organisationerna har kostnader för telefon, porto, kontorsmateriel, datorer, tryckning, IT, lokaler, resor m.m.

14.1.2 Överväganden och förslag

Adopterades intresseorganisationer fyller en viktig funktion i samhället. Att få träffa andra med erfarenhet av adoption och vad en adoption kan föra med sig, kan vara ett stort stöd för en adopterad person. Att kunna diskutera identitet och ursprung i ett sådant sammanhang är värdefullt för många. Det är också mycket angeläget att adopterade kan göra sin röst hörd i samhällsdebatten. Inte någon annan än de adopterade själva kan beskriva sina upplevelser av att vara adopterad. Adopterade är givetvis en heterogen grupp, vilket också måste komma fram.

Vi anser att staten bör bidra med statsbidrag för att stödja den verksamhet som organisationerna bedriver. Ett sådant statsbidrag skulle kunna administreras av den myndighet som ansvarar för internationella adoptionsfrågor.

14.2 Att söka sitt ursprung m.m.

14.2.1 Allmänt

De flesta adopterade funderar någon gång över sitt ursprung och somliga söker aktivt sina rötter. Att söka sina rötter är ofta förenat med stora kostnader och kan vara känslomässigt krävande.

14.2.2 Överväganden

Sammanslutningarnas roll

Om adoptionen förmedlats av en auktoriserad sammanslutning är sammanslutningen den enda som har såväl handlingar som kännedom om den utländska förmedlingskontakten och om ursprungslandet. Det är därför rimligt att sammanslutningen också bistår den adopterade i sökandet efter de biologiska föräldrarna.

Att bistå adopterade vid s.k. rotsökning är förenat med stora kostnader för sammanslutningarna. Det är rimligt att sammanslutningarna tar ut en skälig avgift av den adopterade och att resterande kostnad belastar adoptionsavgiften. Rotsökning måste kunna ses som en del av en adoption.

Adoptionsmyndighetens roll

I det fall adoptionen förmedlats av en sammanslutning som upphört med sin verksamhet eller om det är fråga om en enskild adoption, bör det vara adoptionsmyndigheten som bistår den adopterade med praktisk hjälp att ta fram handlingar som kan finnas hos myndigheten. I annat fall får myndigheten hänvisa den sökande till socialnämnd, allmän domstol eller annan myndighet som kan ha tillgång till handlingar i ärendet. Det är emellertid den sökande själv som får göra alla efterforskningar.

För de adoptioner som förmedlats av NIA före den 1 juli 1979, bör adoptionsmyndigheten, utöver att ta fram arkiverade handlingar, bistå den sökande med viss annan hjälp. Denna hjälp kan t.ex. bestå i att bistå den sökande med att ta en första kontakt med ursprungslandet och att därefter ge den sökande viss praktisk

”handledning”, så att han eller hon kan komma vidare i sina efterforskningar.

En annan uppgift för myndigheten kan vara att på ett allmänt plan informera om rotsökning och kanske också att ställa samman en ”nyckel” över hur adopterade kan gå till väga vid rotsökning. Informationsverksamhet om rotsökning förekommer redan idag, och NIA har också gett ut en skrift i ämnet.

Kommunernas roll

I samband med att en adopterad söker sina rötter kan behov av stöd och hjälp i form av samtal uppstå. Sådant stöd bör kunna ges inom ramen för kommunernas stöd- och hjälpverksamhet, se vidare kap. 10.

14.2.3 Återresor

Många adopterade vill återvända till sitt ursprungsland utan att söka sina rötter. Den adopterade kan vilja ta reda på mer om landet och kulturen och vill kanske också besöka den institution från vilken han eller hon förmedlades. Resorna är förenade med stora kostnader och de adopterades intresseorganisationer har framfört att samhället borde bidra med ekonomiska medel, exempelvis genom att tillskapa en fond ur vilken adopterade skulle kunna ansöka om ekonomiskt bidrag till återresor.

Enligt vår mening är det inte samhällets ansvar att bidra med medel till återresor. Det är däremot angeläget att det under den kommunala föräldrautbildningen lyfts fram vikten av att samla information om barnets ursprung och att vara öppen för barnets behov av att kunna göra återresor.

14.3 Adoption av ett känt barn

14.3.1 Allmänt

Vid adoption av ett känt barn, t.ex. ett släktingbarn, kan adoptionsprocessen se olika ut. Ett alternativ är att börja med att ansöka om medgivande att få adoptera ett utländskt barn hos

kommunen. Ett annat alternativ är att ansöka om adoption direkt i tingsrätten. Socialnämnden skall då yttra sig i adoptionsärendet under processens gång. Nedan ges en förenklad beskrivning av de olika alternativen.

I det fall de eller den som vill adoptera ansöker om medgivande, skall socialtjänsten utreda sökandenas förmåga att kunna ge det aktuella barnet god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden. Socialtjänsten skall enligt 1 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) särskilt beakta vad hänsynen till barnets bästa kräver, vilket bl.a. innebär att utredaren måste få tillgång till objektiv information om barnets situation i hemlandet. Det är uppenbart att socialtjänsten har praktiska svårigheter med att få fram sådan information på ett tillförlitligt sätt. Om medgivande beviljas, skall de eller den som vill adoptera därefter begära prövning av förfarandet hos NIA, i det fall det är fråga om en enskild adoption. Om NIA finner att förfarandet är godtagbart och Migrationsverket inte har några invändningar, kan de eller den som vill adoptera därefter hämta barnet från utlandet för att sedan ansöka om adoption i tingsrätten. I det fall tingsrätten inte skulle bevilja adoption, t.ex. på grund av att adoption inte bedöms vara till fördel för barnet, kan barnet få återvända till ursprungslandet eller få stanna kvar i Sverige utan att bli adopterat.

De eller den som vill adoptera kan också välja att ansöka om adoption direkt i tingsrätten. Det förekommer att Migrationsverket, för att bevilja uppehållstillstånd för barnet, kräver ett adoptionsbeslut från tingsrätten, för att undvika att barnet kommer till Sverige och inte blir adopterat. Domstolen är också, enligt 2 § lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption, skyldig att i samband med adoption av ett barn som är utomnordisk medborgare och tolv år eller äldre inhämta yttrande från Migrationsverket. Tingsrätten måste ha ett tillräckligt fylligt material som beskriver barnets situation i ursprungslandet. Såväl Förmynderskapsutredningen (SOU 1989:100) som Utredningen om uppehållstillstånd vid adoption (SOU 2000:32) framhöll att yttrande i adoptionsfrågan, från behörig myndighet eller organisation i ursprungslandet, skall finnas i alla adoptionsärenden. Betänkandenas synpunkter har inte lett till någon förändring. Socialnämndens uppgift i adoptionsärendet blir i den här situationen att yttra sig över sökandenas lämplighet mot bakgrund av den information om barnet som finns hos tingsrätten.

Adoptionen beslutas innan barnet lämnar sitt ursprungsland. Barnet riskerar i detta fall inte att sändas tillbaka till ursprungslandet eller att få stanna i Sverige utan att vara adopterat.

I Norge hanteras släktingadoptioner på följande sätt. Alla uppgifter som de eller den som vill adoptera har om barnet, skickas tillsammans med ansökan om medgivande till den norska centralmyndigheten BUFA. BUFA handlägger alla ansökningar om medgivande inför adoption. Myndigheten kontaktar den norska ambassaden i barnets ursprungsland för att få hjälp med utredning av barnets situation. Det händer att ambassaden anlitar en inhemsk advokat. De eller den som vill adoptera får själva betala advokatens arvode. I det fall barnet har biologiska föräldrar som kan ta hand om barnet, avslår BUFA alltid ansökan om medgivande. Barnet lämnar inte ursprungslandet förrän det står klart att medgivande kan lämnas. I Norge fattas beslut om adoption på administrativ väg.

14.3.2 Överväganden och förslag

Det är synnerligen angeläget att barnets situation är grundligt utredd i varje adoptionsärende och att det har bedömts vara till fördel för barnet att det adopteras av sökandena i Sverige, innan barnet lämnar ursprungslandet. Det är vid adoption av ett känt barn otillfredsställande att adoptionsprocessen inte är tydlig och enhetlig. Hela regelsystemet kan behöva ses över, eftersom såväl socialtjänst som allmän domstol är involverade. Regeringen bör i annan ordning se över redovisade brister.

14.4 Rätt till ledighet för vård av adoptivbarn

14.4.1 Lagstiftning

Av 4 kap. 5 § AFL framgår bl.a. att bestämmelserna om föräldrapenning gäller i tillämpliga delar också vid adoption av barn. Tidpunkten då den försäkrade fått barnet i sin vård jämföras därvid med tidpunkten för barnets födelse. Föräldrapenning utges dock inte för barn som fyllt tio år.

Av 5 § föräldraledighetslagen framgår bl.a. att en förälder har rätt till hel ledighet för vård av barn till dess barnet är 18 månader

oavsett om föräldern får föräldrapenning eller inte. En förälder har därutöver rätt till hel ledighet medan föräldern får hel föräldrapenning enligt 4 kap. AFL. För en arbetstagarare som har adopterat ett barn eller tagit emot ett barn i avsikt att adoptera det skall tiden 18 månader istället räknas från den tidpunkt då arbetstagararen fått barnet i sin vård. Rätten till ledighet för adoptivföräldrar upphör när barnet fyllt åtta år eller vid den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret.

I 7 § första stycket föräldraledighetslagen anges att en förälder har rätt till förkortning av normal arbetstid med upp till en fjärdedel för vård av ett barn som inte fyllt åtta år, eller som är äldre än så men ännu inte har avslutat sitt första skolår.

14.4.2 Överväganden och förslag

De olika åldersgränserna i AFL och 5 § föräldraledighetslagen innebär, att de eller den som adopterar ett barn som är 8–9 år, har rätt till föräldrapenning men inte till hel ledighet från arbetet. Oavsett barnets ålder när adoptivföräldern fick det i sin vård, har föräldern enligt 7 § föräldraledighetslagen inte möjlighet att vara deltidsledig utan föräldrapenning efter det att barnet fyllt åtta år, eller som är äldre än så men ännu inte har avslutat sitt första skolår.

Att bestämmelserna i AFL och 5 § föräldraledighetslagen inte samordnats fullt ut beror på att lagstiftaren inte ville ha två olika åldersgränser i föräldraledighetslagen (Ds 1991:33 s. 21 och prop. 1991/92:90 s. 16).

Mot bakgrund av att adoptivbarn kan ha större behov av sina föräldrar än biologiska barn i samma ålder, anser vi att regeringen i annan ordning bör överväga om samordning mellan AFL:s och 5 § föräldraledighetslagens åldersgränser skall göras fullt ut. Regeringen bör också överväga om adoptivföräldrar bör få rätt till förkortning av normal arbetstid enligt 7 § föräldraledighetslagen under adoptivbarnets första åtta år i familjen, dock längst till dess barnet fyller tio år.

15 Konsekvenser

Utredningens bedömning: Vi beräknar att våra förslag genererar 15 miljoner kronor i nivåhöjningar. Vi lämnar förslag på hur nivåhöjningarna skulle kunna finansieras.

Vi beräknar att våra förslag genererar engångsanslag om 22 miljoner kronor för att stimulera samverkan m.m.

15.1 Ekonomiska konsekvenser

Allmänt

Vi lämnar förslag på åtgärder, som enligt vår bedömning är nödvändiga, för att de som arbetar med internationell adoptionsverksamhet i Sverige skall ges reella förutsättningar att kunna sätta barnets bästa främst i alla adoptionsrelaterade frågor.

Merparten av det vi föreslår medför inga nya kostnader. Inom några väsentliga områden är det dock oundvikligt att vissa kostnader uppkommer, om målet med en internationell adoptionsverksamhet som sätter barnets bästa främst skall kunna uppnås.

Obligatorisk föräldrautbildning i kommunal regi

Vi föreslår att deltagande i föräldrautbildning i kommunal regi blir en förutsättning för att kunna beviljas medgivande att adoptera ett utländskt barn. En föräldrautbildning som håller hög kvalitet kommer att föra med sig bättre förberedda föräldrar med mer realistiska uppfattningar om adoptivföräldraskapets villkor och en högre beredskap att möta eventuella problem. Det är rimligt att anta att detta på sikt kommer att medföra färre allvarliga problem för adoptivbarn under deras uppväxt, vilket i sin tur innebär lägre kostnader för samhället.

Det kan också förväntas att en föräldrautbildning, som håller hög kvalitet, kommer att leda till att ett visst antal av dem som vill adoptera inte kommer att gå vidare i adoptionsprocessen, vilket innebär att det blir färre medgivandeärenden att handlägga. Erfarenheter från Holland visar att ca 30 % av dem som genomgått föräldrautbildning av olika skäl inte går vidare.

Kommunernas tillhandahållande av föräldrautbildning inför adoption är en ny uppgift för kommunerna, vilken beräknas innebära ökade kostnader för kommunerna om ca 2,5 miljoner kronor per år för hela riket.

Ett enhetligt utbildningsmaterial bör tas fram av adoptionsmyndigheten i samråd med Socialstyrelsen och Statens folkhälsoinstitut. Ett sådant uppdrag bedöms ligga inom myndigheternas normala arbetsuppgifter och föranleder därför inga extra kostnader.

Utbildningen bör kunna finansieras genom deltagaravgifter, se avsnitt 15.1.

Beslut om medgivande – ny beslutsfattare

För att verkligen kunna sätta det ofta okända barnets bästa främst i samband med medgivandeprövning, krävs det goda kunskaper om såväl barns behov i allmänhet som adopterades särskilda behov. För att få en beslutsfattare med expertkunskap om adoption föreslår vi att expertnämnder tillskapas inom ramen för länsstyrelsernas organisation. Dessa nämnder skall fatta beslut om medgivande. Med denna organisation kommer beslutsfattaren att fatta ett större antal beslut om medgivande jämfört med idag. I nämnderna bör även allmänintresset vara representerat. Risken för stora variationer i fråga om ärendenas behandling minskar och en mer enhetlig praxis kan växa fram.

Antalet ansökningar om medgivande är för närvarande ca 1 500 per år i hela riket. Ett visst antal ansökningar leder inte till beslut om medgivande, men kräver ändå handläggning. För en länsstyrelse uppskattas antalet medgivandeärenden bli i genomsnitt ca 30 per år (de tre storstadslänen ej inräknade). Detta förutsätter att antalet hemutredningar alltså kommer att uppgå till ca 1 500 per år. I de flesta av länen bör handläggningen av medgivandeärenden kunna ombesörjas inom den befintliga organisationen. I de större länen kan dock komma att behövas nya handläggartjänster, framför allt i

storstadslänen. Vi föreslår att en expertnämnd, där också allmänintresset är representerat, skall fatta beslut om medgivande, vilket kommer att kräva nya resurser. Vi beräknar att kostnaden för hela riket kommer att uppgå till ca sex miljoner kronor per år.

Nationellt forsknings och kunskapscentrum

Vi föreslår att ett nationellt forsknings- och kunskapscentrum bildas. Såväl befintliga som nya forskningsresultat behöver dokumenteras och distribueras till det professionella fältet för att öka kunskapen om adopterade och deras familjer. Ny forskning behöver stimuleras och behandlingsmetoder utvärderas. Ett centrum kan med fördel infogas i en redan befintlig tvärvetenskaplig miljö.

Konferenser och seminarier kan finansieras med deltagaravgifter och forskningsanslag får sökas i vanlig ordning. Förslaget kommer dock att kräva vissa resurser för t.ex. kansli och databas/bibliotek. Vi beräknar att kostnaden blir ca två miljoner kronor per år.

En ny adoptionsmyndighet

Vi föreslår att den nya adoptionsmyndigheten får ledningsformen enrådighetsverk med insynsråd. Den nya ledningsformen kommer att vara mindre resurskrävande än dagens ledningsform.

Myndighetens framtida inriktning kommer att ställa krav på utökade kontakter med utländska myndigheter och organisationer för att myndigheten skall kunna besluta om auktorisation och kunna utöva en aktiv tillsyn över de auktoriserade sammanslutningarna. Myndigheten måste också ges utökade möjligheter vara aktiv i det internationella arbetet med att uppnå en hög adoptionsetik, vilket i förlängningen kan minska risken för handel med barn i samband med adoption. Adoptionsmyndigheten kommer att behöva ökade resurser med ca fyra miljoner kronor per år.

Statsbidrag till adopterades intresseorganisationer

Adopterades intresseorganisationer utgör ett viktigt komplement till samhällets funktioner. För att stödja deras verksamhet föreslår vi att organisationerna skall få möjlighet att ansöka om och beviljas

statsbidrag. Bidragen bör kunna administreras av adoptionsmyndigheten. Vi beräknar att kostnaden blir ca 500 000 kronor per år.

Stimulansmedel till regional samverkan på adoptionsområdet

Kommunerna har mycket att vinna på att samverka i frågor om föräldrautbildning, utredning inför medgivande om adoption och stöd- och hjälpverksamhet efter en adoption. Kommunal samverkan med landstingen är också ett område där samverkansvinster kan göras, och en förutsättning för att kvaliteten i arbetet skall stärkas och tillgänglig kompetens tas till vara och utvecklas. Vilka former kommuner och landsting väljer för sin samverkan ger utredningen inga bestämda anvisningar om, men vi framhåller familjecentraler som en lämplig plattform för samverkan inom adoptionsområdet. Stimulansmedlen är avsedda att stimulera och motivera samverkan. Inledningsvis kan komma att behövas någon form av samordningstjänst i de olika regionerna, för att få igång arbetet.

Stimulansbidraget bör fördelas över tre år och kopplas till uppföljning av eftersträlvade effekter. Vi beräknar att kostnaden uppgår till ca 16 miljoner kronor för samtliga tre år.

Strategier för att förverkliga regional samverkan m.m.

Innebörden av den lagstiftning som innebar att kommunerna den 1 januari 1998 fick ett uttalat ansvar för stöd- och hjälp efter en adoption klargjordes inte för kommunerna. I förarbetena till lagändringen framhölls vikten av kommunal samverkan på adoptionsområdet. Någon samverkan har dock inte kommit till stånd.

För att våra förslag till förbättringar verkligen skall få genomslag, föreslår vi att Socialstyrelsen får i uppdrag att skapa förståelse för vikten av samverkan på adoptionsområdet och vad verksamheterna bör innehålla. Socialstyrelsen bör också få ansvar för att fördela stimulansmedlen, fortlöpande följa utvecklingen och följa upp effekterna. Uppdraget kommer att kräva vissa personella resurser som behöver finnas disponibla under de tre år som medels-

tilldelningen och uppföljningen pågår. Vi beräknar att kostnaden uppgår till ca sex miljoner kronor för samtliga tre år.

Tänkbar finansiering

Tillhandahållande av föräldrautbildning är en sådan "annan liknande social tjänst" som kommunen enligt 8 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) kan ta ut en skälig avgift för. Vi beräknar att kommunerna kan ta ut ca 2,5 miljoner kronor i deltagaravgifter, vilket innebär att utbildningen är självfinansierad.

Ett adoptionskostnadsbidrag om 40 000 kr betalas idag ut vid adoption av barn under tio år. Syftet med bidraget är att minska kostnaderna för dem som adopterar. Vi anser att det kan finnas anledning att överväga möjligheten att använda en del av dessa medel för att finansiera delar av våra förslag. Olägenheterna för adoptivföräldrarna med ett lägre bidrag, måste då vägas mot nyttan av att kunna arbeta för barnets bästa inom olika områden i svensk adoptionsverksamhet. De ekonomiska medlen bör användas där de gör mest nytta. En sänkning av adoptionskostnadsbidraget med 5 000 kr per adoption skulle med dagens adoptionsnivå frigöra ca fem miljoner kronor per år.

Ytterligare ett sätt att finansiera våra förslag är den översyn vi föreslår när det gäller adoptionskostnadsbidrag vid enskilda adoptioner, där familjernas kostnader kan antas vara lägre än för familjer som anlitar en auktoriserad sammanslutning. Varje år genomförs ca 100 enskilda adoptioner av utländska barn. I det fall riksdagen skulle besluta att adoptionskostnadsbidrag enbart skall kunna beviljas vid adoption genom en auktoriserad sammanslutning, frigörs ca fyra miljoner kronor per år.

Kommunerna kommer att få lägre kostnader för medgivandehandlingar i och med att socialnämnderna inte längre skall fatta beslut om medgivande. Föredragandenas förberedelse- och nämndernas sammanträdestid kommer att minska.

Den allra största finansieringsposten, som dock svårligen låter sig beräknas, är den förväntade minskningen av adopterade med omfattande sociala och psykiska problem, vilket bör bli följden av de förslag vi lägger. Hög kvalitet i obligatorisk föräldrautbildning, utredning och stöd- och hjälpverksamhet samt ökade kunskaper om verk samma behandlingsmetoder bör leda till färre allvarliga,

och för samhället kostsamma problem. Som jämförelse kan nämnas att behandlingsperioden (1,5–3 år) för en adopterad ungdom på Folåsa behandlingshem, som specialiserat sig på behandling av adopterade ungdomar med stora sociala problem, kostar samhället (stat och kommun) ca 2,7–5,5 miljoner kronor. Om det kan undvikas att sex adopterade ungdomar behöver vårdas på behandlingshem under ett år, innebär detta en besparing om ca elva miljoner kronor per år.

Hela vårt förslag om nivåökningar om 15 miljoner kronor kan härmed anses finansierat.

15.2 Andra konsekvenser

Minskade sociala problem

Den samlade forskningen visar att den stora majoriteten av de adopterade inte får några större problem. Skolproblem är dock inte ovanligt, vilket ofta bottnar i språksvårigheter. Även hyperaktivitet och koncentrationssvårigheter försvårar skolarbetet. Om adekvat hjälp inte ges i det fall skolproblem uppstår, finns en risk för att dessa utvecklas till sociala problem av mer eller mindre allvarligt slag.

Ny svensk forskning (Hjern m.fl.) visar att risken för adopterade att begå ett allvarligt brott är 4,8 gånger högre än hos icke-adopterade syskon och 1,7 gånger vanligare än för resten av befolkningen. Motsvarande siffror för alkoholmissbruk är 2,9 respektive 2,1. I en annan ny studie (Lindblad m.fl.) beskrivs att utlandsadopterade i åldern 25–30 år har högre arbetslöshet och socialbidragsberoende än förväntat.

Det finns ca 43 000 internationellt adopterade i Sverige. Åtminstone 10 % av dessa får allvarliga problem av olika slag. De förebyggande insatser som vi föreslår bör minska risken för allvarliga sociala problem inklusive kriminalitet.

Offentlig service

Våra förslag att kommuner samverkar i regionala adoptionsrådgivningar (eller motsvarande) och att kommunerna samverkar

med landstingen kommer att innebära en utökad verksamhet i adoptionsanknutna frågor i hela landet.

Sysselsättningen

Våra förslag, att kräva att de auktoriserade sammanslutningarna i samband med auktorisation för ett visst land lämnar en öppen redovisning av kostnader för en adoption, att i princip inte acceptera annat än faktiska kostnader inom ramen för adoptionsavgiften och att sträva efter att det inte skall finnas någon direkt koppling mellan adoption och biståndsverksamhet kommer sannolikt att, i vart fall på kort sikt, innebära att färre utländska barn kommer att bli tillgängliga för adoption i Sverige än vad som är fallet idag. Till följd härav kan de svenska auktoriserade sammanslutningarnas verksamhet minska.

Vi beräknar att en obligatorisk föräldrautbildning i kommunal regi kommer att kräva resurser motsvarande fem heltidstjänster för hela riket. Om länsstyrelserna skall fatta beslut om medgivande kommer det att krävas resurser motsvarande tio heltidstjänster för hela riket och forsknings och kunskapscentrumet kommer att kräva 2–3 heltidstjänster. Adoptionsmyndigheten kan till att börja med behöva ytterligare 3–4 heltidstjänster.

16 Författningskommentar

16.1 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

7 kap. 29 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.3.7. Ändringarna i första stycket första meningen är en konsekvens av att NIA får nytt namn. Tillägget i första stycket är nödvändigt för att de handlingar som sammanslutningarna överlämnat till Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, MIA, för förvaring, skall omfattas av myndighetens sekretess.

16.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner

2 §

Ändringarna är endast en konsekvens av att NIA får nytt namn.

3 §

Ändringarna i *första och andra stycket* är en konsekvens av att länsstyrelsen – istället för socialnämnden – skall fatta beslut om såväl medgivande att ta emot ett utländskt barn för adoption som beslut om samtycke skall ges till att adoptionsförfarandet får fortsätta.

Tredje stycket överensstämmer med vad som gäller idag enligt 3 § andra stycket a) och c).

Övergångsbestämmelser

För ärenden där ansökan om medgivande kommit in till socialnämnden före den 1 januari 2005 gäller 3 § i dess äldre lydelse.

16.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling

4 och 5 §§

Ändringarna är endast en konsekvens av att NIA får nytt namn.

6 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.3.3. Förutsättningarna att överhuvudtaget fungera som förmedlande organ för internationella adoptioner skall prövas i samband med att en sammanslutning ansöker om auktorisation första gången och därefter med vissa intervall, som MIA bestämmer. Vid denna prövning är förhållanden som t.ex. sammanslutningens bemanning och verksamhetsinriktning sådant som är viktigt att bedöma. Om sammanslutningen uppfyller de krav som finns i 6 §, skall sammanslutningen ges auktorisation att förmedla internationella adoptioner i Sverige.

Första meningen innebär ingen förändring jämfört med nu gällande lagstiftning. Kravet på huvudsakligt syfte torde normalt inte utgöra något större problem. Det måste stå klart att sammanslutningen i första hand arbetar med att förmedla internationella adoptioner och detta bör framgå av sammanslutningens stadgar.

Andra meningen är helt ny. Annan sammanslutningens verksamhet får inte vara av den karaktären att den äventyrar integriteten i adoptionsverksamheten. Exempel på annan verksamhet är biståndsverksamhet, rehabiliteringsverksamhet, allmänt hjälparbete, kyrklig verksamhet och missionärsverksamhet. Riskerna med att en sammanslutning arbetar med både adoptionsförmedling och biståndsverksamhet tas upp i avsnitt 5.6. Det får inte finnas någon sådan koppling mellan adoptionsverksamheten och annan sammanslutningens verksamhet, att en situation uppstår där verksamheterna sammanblandas. För att kunna bedöma om en

annan verksamhet äventyrar integriteten i adoptionsverksamheten måste adoptionsmyndigheten ha kännedom om vilken annan verksamhet en sammanslutning bedriver och vem som handlägger den i Sverige och utomlands.

Tredje meningen motsvarar andra meningen i nu gällande lydelse av 6 §.

Fjärde meningen innebär endast ett tillägg till nu gällande 6 § tredje meningen. Tillägget innebär att stadgarna inte får hindra någon grupp av personer att bli medlemmar eller att anlita sammanslutningen.

6 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 6.3.4. Paragrafen innebär att MIA skall ta hänsyn till förhållandena i utlandet i samband med auktorisation och tillsyn.

Första stycket punkt 1 innebär att endast länder som har en adoptionslagstiftning eller annan tillförlitlig reglering av internationell adoption, som utgår från de grundläggande principer om barnets bästa som uttrycks i Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter och i 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner, kan komma ifråga för adoptionssamarbete. Lagstiftningen (regleringen) skall bl.a. säkerställa att en prövning av om barnet har möjlighet att växa upp under goda livsvillkor i sitt ursprungsland görs innan barnet blir tillgängligt för internationell adoption.

Punkt 2 anger att landet skall ha en fungerande administration kring internationell adoptionsverksamhet. Det måste stå klart vem (ofta en myndighet) som skall besluta att barnet är tillgängligt för adoption och får adopteras utomlands. Det måste också finnas en stabilitet i administrationen.

Punkt 3 innebär att auktorisation endast får lämnas om det inte uppstår skadlig konkurrens om barnen eller mellan svenska sammanslutningar i landet i fråga. Om en sådan situation riskerar att uppstå i ett land eller i en viss del av ett land eller hos en viss utlandskontakt, bör antalet svenska sammanslutningar som tillåts verka i landet begränsas. Om en sammanslutning verkar i ett land, är det olämpligt att en annan sammanslutning ges auktorisation för det landet, om det finns risk för att denna sammanslutning

konkurrerar ut den sammanslutning som redan har auktorisation för landet.

Punkt 4 innebär att sammanslutningen skall redovisa hur kostnaderna i utlandet fördelar sig. Redovisningen skall vara så pass detaljerad att adoptionsmyndigheten kan utläsa vilka kostnader som är faktiska kostnader för adoptionen och vilka kostnader som avser annat.

Punkt 5 anger att det med hänsyn till *kostnadsbilden* skall bedömas som lämpligt att sammanslutningen inleder eller fortsätter ett adoptionssamarbete med det andra landet, för att auktorisation skall ges. Adoptionsmyndigheten skall i varje enskilt fall göra en bedömning av kostnadsbilden och hur avgifterna används av den utländska förmedlingskontakten. Det får t.ex. inte finnas risk för att internationell adoptionsverksamhet ger så stora fördelar att ett beroende av inkomster från sådan verksamhet skapas. Vid lämplighetsbedömningen är det angeläget att en jämförelse görs med kostnadsläget i allmänhet i det land som ansökan avser. Utvecklingen bör gå mot att den del av kostnaden som avser annat än faktiska kostnader för adoptionen successivt minskar. I det fall sammanslutningen inte kan lämna en tillräckligt relevant och utförlig redovisning får myndigheten ange hur redovisningen skall förbättras. Om sammanslutningen av olika skäl inte kan följa myndighetens anvisningar, kan detta innebära att ifrågasvarande förmedlingskontakt kommer att anses som olämplig att samarbeta med.

Vid auktorisation skall även *balansen mellan de svenska sammanslutningarna* beaktas. Adoptionsmyndigheten bör vid beslut om auktorisation eftersträva en balans mellan de svenska sammanslutningarna. I detta ligger att myndigheten bör underlätta för de mindre sammanslutningarna att växa, om de önskar det. För att uppnå en bättre balans mellan de svenska sammanslutningarna bör adoptionsmyndigheten, om flera sammanslutningar ansöker om auktorisation för samma land, kunna ge en mindre sammanslutning prioritet.

Ett adoptionssamarbete skall också vara lämpligt med hänsyn till *omständigheterna i övrigt*. Adoptionsverksamheten i utlandet skall bedrivas seriöst och utan vinstintresse. Korruption, som kan påverka adoptionsprocessen, får självfallet inte förekomma i landet. Givetvis inte heller handel med barn. Ett land med stora inre oroligheter, som kan påverka säkerheten för blivande adoptiv-

föräldrar och barn, bör inte heller komma i fråga för adoptions-samarbete. Ursprungslandet skall aktivt arbeta med målsättningen att barnen i första hand skall få växa upp under goda villkor i landet. Länder som har ekonomisk förmåga att ta hand om sina barn, men som av andra skäl väljer att barnen förmedlas för internationell adoption, är tveksamma som samarbetspartner mot bakgrund att det inte kan uteslutas att internationell adoption fördröjer för barnen nödvändiga attitydförändringar i ursprungslandet.

Enligt *andra stycket* skall en svensk sammanslutning, som beviljats auktorisation för att arbeta med internationell adoptionsförmedling i ett annat land, få verka i det landet endast om behörig myndighet i det andra landet har gett tillstånd till det, eller har förklarat att den är beredd att acceptera sammanslutningens verksamhet i landet i fråga. Kravet, som överensstämmer med vad som gäller för adoptionssamarbete mellan länder anslutna till Haagkonventionen (artikel 12), skall gälla allt adoptionssamarbete och måste därför föras in även i lagen om internationell adoptionsförmedling.

I *tredje stycket* säkerställs att adoptionsmyndigheten får tillgång till objektiv information om förhållandena i ett ursprungsland. Myndigheten skall i ärenden om auktorisation vara skyldig att kontakta den svenska utlandsmyndigheten i landet, om det inte är uppenbart obehövligt. Uppenbart obehövligt kan i det här sammanhanget vara att myndigheten nyligen haft kontakt med utlandsmyndigheten under en resa eller i ett annat auktorisationsärende och därigenom har fått en tillförlitlig och aktuell information.

Vid behov skall adoptionsmyndigheten kontakta barnrättsorganisationer som verkar i ursprungslandet. En sådan kontakt kan ge en bredare bild av barns situation i landet. Eftersom barnrättsorganisationerna arbetar "på fältet" kan de snabbt fånga upp eventuella rykten om handel med barn i adoptionssammanhang. Sådana rykten skall föranleda vidare utredning av MIA.

7 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.3.3 och 6.3.4. Auktorisation skall alltså vara tidsbegränsad. MIA får möjlighet att ge en stabil

sammanslutning auktorisation att arbeta med internationell adoptionsförmedling i Sverige för högst fem år. En ny sammanslutning bör få auktorisation betydligt kortare tid.

Auktorisation att arbeta med internationell adoptionsförmedling i ett annat land bör dock liksom idag ges för högst två år.

8 §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 6.3.5. Den innebär att en auktoriserad sammanslutning är skyldig att förmedla sökandens ansökan till en utländsk förmedlingskontakt. Denna skyldighet föreligger i praktiken redan idag, dock utan att vara reglerad.

I det fall sammanslutningen inte har någon utländsk förmedlingskontakt, som kan förmedla barn till sökanden, är sammanslutningen inte heller skyldig att bistå sökanden med adoptionsförmedling. Om sökanden misskött sina ekonomiska eller andra avtalade förpliktelser gentemot sammanslutningen finns inte heller någon förmedlingsplikt för sammanslutningen. För att kunna vägra adoptionsförmedling ankommer det på sammanslutningen att visa att en förmedlingskontakt saknas eller att sökanden brustit i sina åtaganden.

8 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 6.3.6. Den innebär att sammanslutningarna får en upplysningsskyldighet. Alla förändringar som kan ha betydelse för förmedlingsverksamheten skall meddelas MIA.

8 b §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 6.3.7. *Första stycket* innebär att sammanslutningarna får en dokumentationsskyldighet för hela förmedlingsverksamheten. Skyldigheten gäller såväl i enskilda förmedlingsärenden som i förmedlingsverksamheten i stort. Syftet med dokumentationsskyldigheten är att säkerställa att viktig information om verksamheten sparas för framtiden, så att i första hand den som förmedlats för adoption i Sverige skall kunna få

tillgång till så mycket material som möjligt vid sökandet av sitt ursprung. Alla faktiska omständigheter och händelser av betydelse för förmedlingsverksamheten skall dokumenteras. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för den som förmedlats för adoption genom sammanslutningen, eller för honom eller henne närstående personer. Dokumentationen kommer att behöva bevaras under överskådlig tid.

Andra stycket reglerar sammanslutningarnas skyldighet att skicka handlingar i ett visst adoptionsärende till den socialnämnd som har uppföljningsansvar enligt 6 kap. 15 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453). Motsvarande skyldighet regleras idag i NIA:s allmänna villkor för adoptionsförmedling.

Tredje stycket avser den situationen att en sammanslutning upphör med sin förmedlingsverksamhet. Samtliga handlingar som avser förmedlingsverksamheten skall i sådant fall överlämnas till MIA för förvaring.

8 c

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 6.3.7. Paragrafen skall gälla även för handlingar som finns hos en sammanslutning före den nya bestämmelsens ikraftträdande.

Första stycket behandlar rätten att få ta del av sammanslutningarnas handlingar som rör förmedlingsverksamheten. Det är endast den som handlingarna rör som har rätt att få ta del av dem. I första hand avses adopterade själva, men även t.ex. adoptivföräldrar eller den adopterades barn kan komma ifråga. En handling eller en uppgift i en handling får endast lämnas ut under förutsättning att inte någon annan person lider men. Presumtionen är dock att handlingar skall lämnas ut till den de rör.

Andra stycket reglerar förfarandet. Den lagtekniska lösningen är vald med 7 kap. 4 § socialtjänstlagen och 16 § patientjournalagen (1985:562) som förebilder.

8 d §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 6.3.8. Den skall skydda sökande som står i kö för adoptionsförmedling, väntar på barn-

förslag eller kommit längre i adoptionsprocessen och som har betalat in avgifter till sammanslutningen. Sammanslutningarna verkar under helt olika förhållanden och MIA får i sin tillsyns-verksamhet bedöma om sammanslutningarna uppfyller kravet på att vid varje tillfälle kunna betala tillbaka inbetalda avgifter och ha ekonomiska medel för avveckling av sammanslutningen i övrigt.

9 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.4.3 och den ger MIA fler tillsynsverktyg. MIA ges tillträdesrätt till sammanslutningarnas verksamhetslokaler och får rätt att inhämta de upplysningar och de handlingar som behövs i tillsynen. Sammanslutningarna är skyldiga att bistå MIA i samband med en inspektion. På begäran av MIA skall polismyndigheten ge det biträde som behövs vid en inspektion.

9 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 6.4.3. MIA ges rätt att förelägga en auktoriserad sammanslutning att avhjälpa brister i förmedlingsverksamheten.

10 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.3.3 och 6.4.3 och innehåller några nyheter.

Första stycket avser auktorisation att arbeta med internationell adoptionsförmedling i Sverige. Liksom idag skall auktorisationen återkallas om förutsättningarna för att bevilja auktorisation enligt 6 § inte längre föreligger eller om sammanslutningen inte tillhandahåller MIA begärda handlingar. Därutöver skall auktorisationen återkallas om sammanslutningen inte följer MIA:s lagakraftvunna föreläggande eller om sammanslutningen inte förmedlat något barn under de senaste två åren. Om sammanslutningen kan visa att det föreligger särskilda skäl för att få behålla auktorisationen, trots att den inte förmedlat något barn under de senaste två åren, bör detta dock kunna beaktas. Särskilda skäl kan i detta sammanhang t.ex.

vara att det uppstått problem i utlandet men att dessa är på väg att lösas inom en snar framtid.

Andra stycket avser auktorisation att arbeta med internationell adoptionsförmedling i ett annat land. Om förutsättningarna enligt 6 a § inte längre föreligger skall auktorisationen för det aktuella landet återkallas. Det skall inte vara möjligt för en sammanslutning att enbart ha auktorisation enligt 6 a §, varför en "6 a §-auktion" också skall återkallas om det brister i förutsättningarna enligt 6 §.

Tredje stycket innebär att en auktorisation skall återkallas om sammanslutningen inte längre uppfyller de villkor som ställts i samband med auktorisationen. Bestämmelsen avser båda slagen av auktorisation och får prövas mot varje enskilt auktorisationsbeslut.

14 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.3.7 och 6.4.3. Även ett beslut om föreläggande och ett auktorisationsbeslut enligt 6 a § skall kunna överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. MIA:s beslut om att viss dokumentation i en sammanslutnings förmedlingsverksamhet inte skall lämnas ut till den som begär det, överklagas hos kammarrätten enligt 15 kap. 7 § sekretesslagen (1980:100). Övriga ändringar är endast en konsekvens av att NIA får nytt namn.

Övergångsbestämmelser

I det fall en sammanslutning har auktorisation när den nya lagstiftningen träder i kraft skall äldre föreskrifter gälla för auktorisation som har beviljats före den 1 januari 2005, dock längst till och med den 31 december 2006.

16.4 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

6 kap. 12 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 9.3.6.

Första stycket innebär att lydelsen av 6 kap. 6 § första stycket första meningen lyfts in i paragrafen, efter viss språklig justering och med länsstyrelsen som beslutsfattare. Vidare har lydelsen av 6 kap. 6 § andra stycket första ledet lyfts in i paragrafen.

Andra stycket innehåller flera nyheter. *Punkt 1* ställer krav på att de eller den som vill adoptera har deltagit i av socialnämnden tillhandahållen föräldrautbildning innan medgivande kan lämnas.

Punkt 2 är en utveckling av vad som gäller idag enligt paragrafens andra mening. De eller den som vill adoptera skall ha tillfredsställande kunskaper och insikter om adoptivbarn och deras behov och ha blivit informerade om den planerade adoptionens innebörd för att medgivande skall kunna lämnas. I detta innefattas att de eller den som vill adoptera också skall ha en allmän kunskap om barn och barns behov. Bedömningen av om de eller den som vill adoptera har tillfredsställande kunskaper och insikter skall göras i samband med utredningen.

Punkt 3 innebär att det införs en högsta åldersgräns för att medgivande skall kunna lämnas. De eller den som vill adoptera får vara högst 42 år vid ansökningstillfället. Åldersgränsen knyts till ansökningstillfället hos länsstyrelsen, då detta är en tidpunkt som sökanden kan styra själv.

Punkt 4 innebär att de eller den som vill adoptera, med hänsyn till samtliga omständigheter, skall vara lämpade att adoptera. Motsvarande bestämmelse finns i artikel 5 a) i 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. Alla blivande adoptanter, även de som adopterar från ett "icke Haagkonventionsland" skall vara lämpade att adoptera för att få medgivande, varför detta krav måste föras in i socialtjänstlagen.

Enligt 1 kap. 2 § första meningen socialtjänstlagen skall det, när åtgärder rör barn, särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Enligt Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter får, när det gäller adoption, inga andra intressen sättas före eller anses lika viktiga som hänsynen till barnets bästa. Barnets bästa har i det här sammanhanget absolut prioritet. Vuxnas längtan efter att få bilda familj får således stå tillbaka för det vanligtvis okända barnets behov av kompetenta föräldrar, i det fall det är tveksamt om de eller den som vill adoptera kan tillgodose ett adoptivbarns särskilda behov.

Det är omöjligt att ge en uttömmande beskrivning av vad som ingår i uttrycket "lämpad att adoptera". Det finns dock några faktorer som kan nämnas i sammanhanget. De eller den som vill adoptera måste ha sådana personliga egenskaper och förmåga till samspel att ett adoptivbarns särskilda behov kan tillgodoses. Det är vidare viktigt att de eller den som vill adoptera har ett sådant fysiskt och psykiskt hälsotillstånd som medger att de kan fungera fullt ut i föräldrarollen. Det skall här framhållas att båda sökandena i ett par skall ha så god hälsa att de kan bedömas fungera fullt ut i föräldrarollen under hela adoptivbarnets uppväxt. Såväl par som ensamstående måste vidare ha ett fungerande socialt nätverk. Att en eventuell sorg över att inte kunna få ett biologiskt barn är bearbetad är också av stor vikt. Motiv för adoption och förväntningar på barnet är också angeläget att ta upp i utredningen, för att kunna bedöma sökandes lämplighet.

Tredje stycket första meningen innebär att de eller den som tidigare har adopterat ett utländskt barn får beviljas medgivande utan att ha deltagit i föräldrautbildning enligt punkt 1. Det är utredarens uppgift att bedöma om de eller den som vill adoptera behöver delta i sådan utbildning eller inte.

Tredje stycket andra meningen innebär att även den som vid ansökningstillfället är äldre än 42 år får beviljas medgivande om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan vara, i det fall det är ett par som ansöker om medgivande, att en av sökandena är något äldre än 42 år. Om det är fråga om adoption av ett syskon kan det vidare accepteras att de eller den som vill adoptera är något äldre än 42 år. Vid adoption av ett känt barn kan det godtas att de eller den som vill adoptera är över 42 år. I denna situation skall en prövning göras i förhållande till vad som är bäst för det aktuella barnet och sökandens ålder får vägas in i helhetsbedömningen.

Fjärde stycket motsvarar nu gällande 6 kap. 12 § tredje meningen.

6 kap. 13 och 14 §§

Socialnämnden har ersatts med länsstyrelsen, se vidare under 6 kap. 15 §.

6 kap. 15 §

Paragrafen behandlas i avsnitt 9.3.7 och 9.3.8.

I *första stycket* är "socialnämnden i den eller de sökandes hemkommun" utbytt mot "länsstyrelsen i det län där de eller den sökande har sitt hemvist".

Om det inte är uppenbart obehövt skall socialnämnden i sökandes hemkommun utreda förutsättningarna för medgivande samt yttra sig innan länsstyrelsen beslutar om medgivande. Det finns i socialtjänstlagen inget hinder mot att socialnämndens yttrande avges av tjänsteman. I normalsituationen skall länsstyrelsen remittera ärendet till socialnämnden för utredning och yttrande. I något enstaka fall kan det dock redan vid ansöknings-tillfället stå klart att ett medgivande inte bör lämnas. En tänkbar situation kan vara att en sökande har uppnått så hög ålder att det står helt klart att särskilda skäl för att frångå åldersgränsen inte kan komma i fråga. Andra situationer kan vara att en sökandes hälsotillstånd är så dåligt att det är uppenbart att sökanden inte kan fungera i föräldrarollen eller att en sökande gjort sig skyldig till sådan allvarlig brottslighet att det är uppenbart att medgivande inte skall lämnas. För att en ansökan om medgivande skall kunna beviljas, krävs dock alltid att de eller den som vill adoptera är utredda.

Socialnämndens yttrande skall också inhämtas innan samtycke meddelas enligt 14 §.

Andra stycket motsvarar, med ett undantag, nu gällande 6 kap. 7 § socialtjänstlagen. Socialnämnden har samma uppföljningsansvar för barn som skall adopteras som för familjehemsplacerade barn. Socialnämnden skall dock inte verka för att barn som skall adopteras får lämplig utbildning, något som uppfattas som överflödigt i sammanhanget. Socialnämndens uppföljningsansvar gäller fram till dess adoptionen är genomförd och nämnden måste därför bevaka att adoptionen genomförs.

Tredje stycket motsvarar i praktiken nu gällande 6 kap. 15 § andra stycket. Den socialnämnd som yttrat sig, i fråga om samtycke skall ges till att adoptionsförfarandet får fortsätta, är den nämnd som har uppföljningsansvar enligt andra stycket.

10 kap. 4 §

Eftersom socialnämnden inte längre skall fatta beslut enligt 6 kap. 12, 13 och 14 §§ utgår dessa paragrafer i uppräknningen.

16 kap. 3 §

Eftersom socialnämnden inte längre skall fatta beslut enligt 6 kap. 13 och 14 §§ utgår dessa paragrafer i uppräknningen.

16 kap. 4 §

Länsstyrelsens beslut enligt 6 kap. 12, 13 och 14 §§ skall kunna överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Länsstyrelsens beslut i dessa frågor skall gälla omedelbart.

Övergångsbestämmelser

Äldre föreskrifter skall gälla i ärenden där ansökan om medgivande har kommit in till socialnämnden före den 1 januari 2005.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av Gunilla Bodin, sakkunnig i utredningen

Jag har följande synpunkter som avser kapitel 5 och 6 i utredningen om internationella adoptioner.

Kapitel 5 Kostnader och bistånd i samband med internationell adoption

Jag instämmer i utredningens allmänna ställningstaganden om att integriteten i adoptionsverksamheten inte får äventyras av vinstintressen och risker för barnhandel. Ersättningar för kostnader i samband med internationell adoption måste motsvara en rimlig ersättning för de kostnader som är förenade med att barn lämnas för internationell adoption. Jag anser att det är rimligt att vi framdeles kan ställa allt högre krav på specifikation av kostnaderna från barnens ursprungsländer, men att det kommer att ta tid. Det måste vara fråga om en process med klar målsättning. Frågan är hur snabbt förändringen kan ske.

Utredningen förutsätter att adoptionsmyndigheten (MIA) skall

- kräva in uppgifter om vad pengarna skall användas till,
- begära att uppgifterna skall vara specificerade
- bedöma om redovisningen är tillräckligt specificerad och trovärdig
- bedöma vilka uppgifter som skall kunna ersättas, ingå i ersättningsunderlaget, och vilka som inte kan ingå
- besluta om auktorisation eller inte med hänsyn till om redovisningen är tillräckligt specificerad, tillräckligt trovärdig och innehåller poster som är förenade med de faktiska kostnaderna för barnet.

I alla dessa led ingår att bedömningar måste göras och det kan vara svårt att dra gränser för vad som skall vara att betrakta som skäl för ett avslag. Här finns alltså utrymme för godtycke.

Det finns en risk att myndigheten fastnar i en detaljgranskning som inte är rimlig. Jag anser därför att det inte går att tillämpa de förslag som utredningen lägger fram i detta avseende.

Jag tror inte heller att det är möjligt att organisationerna inom en nära framtid kan få fram så specificerade och väl underbyggda redovisningar som utredningen anser nödvändiga. Ett adoptionsland kan även vägra att lämna en sådan redovisning av olika skäl. Det behöver inte betyda att det förekommer barnhandel. Det kan i stället vara fråga om att man har en stolthet och integritet som innebär att man inte vill lämna ut så specificerade kostnadsredovisningar. Förhållandena är dessutom olika i olika länder och det är svårt att få fram enhetliga redovisningar.

Om uppgifterna skall lämnas ut räcker det sannolikt inte med att ett enda land kräver detta utan det måste komma ett samordnat krav från flera länder. Det är därför angeläget att Sverige tillsammans med andra länder först tar fram en strategi för hur ett sådant arbete kan bedrivas med respekt för förhållanden i barnens ursprungsländer. Givetvis skall alla former av barnhandel motarbetas och stoppas. Detta måste ske både genom insatser i barnens ursprungsländer av berörda myndigheter i respektive land och genom internationellt samarbete.

Kapitel 6 Auktorisation och tillsyn

Huvudsakligt syfte

När en sammanslutning arbetar både med adoptionsförmedling och med bistånd finns, enligt utredningen, en risk för att det kan uppstå en sammanblandning av verksamheterna hos utlandskontakten så att integriteten i adoptionsverksamheten kan skadas.

Det är givetvis angeläget att så inte sker. Utredningen anser därför att det varken får finnas ekonomisk eller personell koppling mellan adoptionsförmedling och bistånd.

Jag håller med om att det är viktigt att sammanslutningarna skiljer på sina roller i detta sammanhang. De skall ju redan i dag

hålla den ekonomiska redovisningen av dessa båda verksamheter åtskilda från varandra.

Så länge samma organisation arbetar med båda verksamheterna tror jag dock inte att det är möjligt och särskilt effektivt att i alla lägen skilja på de personella uppgifterna. Det är t.ex. orimligt på ledningsnivå och även i vissa fall i samband med att en organisation som sysslar med både adoption och bistånd besöker olika länder.

Adoptionsmyndigheten kan endast förutsättas lita på organisationernas trovärdighet i dessa sammanhang. Det kan inte vara möjligt för myndigheten att hålla tillsyn över detta. Vem skall bevaka detta på plats och hur skall det gå till? Här finns ett stort utrymme för godtycklighet och ryktesspridning som inte skulle vara önskvärt.

Lämpligt med adoptionssamarbete

Utredningen framför att "När kostnadsbilden är redovisad får adoptionsmyndigheten bedöma om det med hänsyn till redovisade uppgifter och andra omständigheter kring adoptionsverksamheten i landet i fråga är lämpligt med ett adoptionssamarbete."....och "Utvecklingen bör gå mot att den del av kostnaden som avser annat än faktiska kostnader för adoptionen successivt minskar."

Här blir det tydligt att myndigheten kommer att ställas inför gränsdragningsproblem. Tillämpningen kommer att bli svår. När skall egentligen en sammanslutning beviljas auktorisation?

Adoptionsmyndigheten har att välja på att antingen inte ge auktorisation till någon sammanslutning annat än de som har mycket små kostnader redovisade eller att försöka hitta övergångsformer. Det är oklart vilket utrymme som utredningen tänker sig för sådana lösningar.

Frågan om vad som är "faktiska kostnader" behöver utredas.

Är det rimligt att endast betala exakt de kostnader som är förenade med adoptionen av ett visst barn eller en schablonmässigt beräknad kostnad? Måste det inte finnas möjlighet till en viss rimlig ersättning till ett barnhem för de barn som är kvar på barnhemmet, t.ex. för bättre utrustning, fler anställda, bättre mat, när förhållandena kan vara helt undermåliga och egentligen helt oacceptabla. Det handlar då inte om att förbättra systemet i ett helt land utan om att ge en viss kompensation för att man kan få ta

emot ett barn från just det barnhemmet eller den institutionen. Det handlar inte om att skuldbelägga familjer som adopterar, utan om ett solidariskt tänkande med hänsyn till att familjer som adopterar kan ha behov av att något kompensera för den miserabla situation som de andra barnen lever under.

Det gagnar samtliga barn, de som blir kvar och de som adopteras internationellt, att deras levnadsbetingelser på t.ex. barnhemmet är goda. Vi vet från forskning, att det mer är kvaliteten under tiden på barnhemmet än längden på vistelsen, som är avgörande för hur det kommer att gå för barnen i livet.

Särskilt yttrande av Hans Mattsson, sakkunnig i utredningen

Beslut om medgivande att få adoptera

Utredningen har redogjort för fördelar och nackdelar med att förlägga beslut om medgivande på tre nivåer; lokalt (kommunen), regionalt (länsstyrelsen) och centralt (adoptionsmyndigheten). I sitt ställningstagande har utredningen valt att stanna för att beslut i dessa ärenden bör fattas av länsstyrelsen. Jag delar inte denna uppfattning, utan förordar att beslut om medgivande att få adoptera även fortsättningsvis bör åvila kommunens socialnämnd (motsvarande). Skälen för mitt ställningstagande är följande.

En grundläggande princip vid beslutsfattande i ärenden som rör socialtjänstens verksamhet bör vara att ansvaret för utredning, stöd, uppföljning och beslut bör ligga inom samma myndighet. Jag anser inte att det i utredningens arbete framkommit några objektiva skäl för att frångå denna ordning och lägga beslutsfattandet på annan myndighet. Att enskilda tjänstemän uppfattar att de i vissa fall inte får gehör av nämnden när de föreslår avslag på ansökan om medgivande till adoption utgör enligt min mening inget sådant skäl.

Socialnämnden har att fatta beslut i en rad ärenden, t.ex. familjehemsplaceringar och stödinsatser, som rör barns och familjers liv och framtid. Såväl tjänstemän som förtroendevalda har därvid skaffat sig kunskap och erfarenhet om barns villkor, behov och utveckling. Att se till barnets bästa har varit en röd tråd i utredningens arbete. Det är också en central uppgift för socialnämnden och som nämnden således är väl förtrogen med.

Jag anser också att det förhållandet att förtroendevalda fattar beslut inom socialnämndens ansvarsområde är av särskilt värde ur demokratisynpunkt och för beslutens legitimitet och förankring. Också detta talar för att beslut om medgivande bör ligga på socialnämnden, även om det enligt utredningen kan finnas anledning att låta allmänintresset vara representerat också i länsstyrelsens handläggning.

Genom det flertal åtgärder som utredningen i övrigt föreslår för att förbättra kvalitén på utredningarna om medgivande och stärka utredarnas kompetens finns det all anledning anta att beslutsfattarnas underlag kommer att förbättras. Kunskaper om den bakgrund och de särskilda behov som adoptivbarn från annat land kan ha kan också förväntas öka, bland annat genom det nationella forskningscenter som föreslås inrättas och där en väsentlig uppgift är att sprida kunskap om aktuella forskningsrön. Min uppfattning är att de åtgärder och förbättringar som utredningen föreslår sammantaget kommer att medföra ökade möjligheter till objektivitet och säkerhet också i det lokala beslutsfattandet.

Utredningen anför att en förutsättning för att kunna behålla den nuvarande beslutsordningen är att de förtroendevalda kontinuerligt får riktad utbildning om adoptivbarn och deras behov. Detta anses kräva stora utbildningsinsatser och utbildningskostnader. Jag anser det inte vara realistiskt att räkna med att kommunerna kommer att bedriva massiva utbildningsinsatser på detta område. Jag anser det inte heller behövligt. Förtroendevalda bör däremot erbjudas möjlighet att deltaga i de utbildningar som tjänstemännen får tillgång till och även erbjudas andra former av kunskapsinhämtande. Exempelvis bör de kunskaper som inhämtas genom förekommande utbildning kring barn med särskilda behov vara till nytta också i dessa sammanhang. Kostnaderna för "extra" utbildningsinsatser riktade till förtroendevalda torde i detta sammanhang i stort sett vara marginella.

Att som utredningen föreslår förlägga beslutsfattandet till länsstyrelsen medför enligt min mening inte några garantier för att besluten skulle bli mer välgrundade eller i någon mening "bättre". Däremot skulle ett sådant förfarande kunna innebära att länsstyrelsens roll som tillsynsmyndighet, en roll som utredningen för övrigt vill förstärka, blir mer otydlig. Det kan inte heller uteslutas att de begränsade resurser som inom länsstyrelserna står till förfogande för tillsyn över socialtjänsten genom förslaget kan

komma att ytterligare naggas i kanten. Att både fatta beslut och utöva tillsyn är inte heller okomplicerat. Uppgiften att fatta beslut om medgivande till adoption skulle dessutom vara ny för länsstyrelsen. Om förslaget realiserar torde detta medföra att betydande administrativa och kompetensmässiga resurser behöver tillföras varje länsstyrelse. Jag delar här utredningens uppfattning att detta medför krav på ökade ekonomiska resurser. Jag anser däremot inte att dessa kostnadsökningar står i rimlig proportion till förväntat resultat.

Referenser

Adopterad från ett annat land. 2002. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Stockholm.

Adopterad – och sedan...? Stöd och hjälp enligt 12 § SoL. 1999. Stiftelsen Allmänna Barnhuset i samarbete med Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Stockholm.

Kapacitetsstudie kring Adoptionscentrums biståndsverksamhet. 2001. Rörelse & Utveckling. Forum Syd. Stockholm.

Barnets bästa – från vision till verklighet. 2001. Barnombudsmannen. Stockholm.

Bergkvist-Larsson, Solveig, 1999: *Låtsasmorsa*. Förlags AB Björnen. Borlänge.

Bergström, Marianne, 1998: *En adoptivfamiljs liv och leverne*. Gothia. Stockholm

Cleve, Elisabeth, 2000: *Från kaos till sammanhang*. Wahlström & Widstrand. Stockholm.

Commercialism Rife Int'l Adoptions, UNICEF Says. I: *UN Wire* 15 maj 2001. United Nations Foundation.

En förvaltning i demokratins tjänst - ett handlingsprogram. 2000. Regeringskansliet. Stockholm.

Fakta om mammor, förlossningar och nyfödda barn. 2002. Socialstyrelsen. Stockholm

Internationella adoptioner – handbok för socialnämnder. 1997. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Stockholm.

Internationell adoptionsförmedling – handbok för adoptionsorganisationer. 1997. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Stockholm.

Landerholm, Lotta, 2003: *Adopterad. Lämnad. Vald. Och sen?* Alfabetanamma. Stockholm.

Lidbeck, Petter, 1997: *Linnea från Yujiang*. Albert Bonniers Förlag. Stockholm.

Lindroth, Lasse, 1995: *Där inga änglar bor*. Sellin & Partner Bok och Idé AB. Stockholm.

Markström, Urban, 2003: *Den svenska psykiatrireformen. Bland brukare, eldsjälar och byråkrater*. Borea Bokförlag. Umeå.

von Melen, Anna, 1998: *Samtal med vuxna adopterade*. Rabén Prisma i samarbete med Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Stockholm.

von Melen, Anna, 2000: *Adopterade får barn – internationellt adopterade berättar*. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Stockholm.

När livet inte längre är värt att leva. Nationellt centrum för suicidforskning och prevention av psykisk ohälsa. Rapport nr 4 2002. Stockholm.

Settfors Leijon, Agneta, 2000: *Adoptivföräldrars behov av stöd – en studie i Jönköpings kommun*. Opublicerad magisteruppsats. Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet.

Samtal om adoption – råd och tips för adoptionsrådgivning i grupp. 2002. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Stockholm.

Statens nämndmyndigheter. Statskontoret. Rapport 1997A och B. Stockholm.

Styrelser med fullt ansvar. Statskontoret. Rapport 2000:9. Stockholm.

Sveriges utvecklingsamarbete. 2002. Sida. Stockholm

Till er som går i adoptionstankar. 2002. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Stockholm.

Trotzig, Astrid, 1996: *Blod är tjockare än vatten*. Albert Bonniers Förlag. Stockholm.

Viljen I veta och viljen I förstå ... 35 år med internationella adoptioner i Norden. 2002. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Stockholm.

Weigl, Kerstin, 1997: *Långtansbarnen*. P. A. Norstedt & söner. Stockholm.

Översyn av verksförordningen – en förstudie. Statskontoret. Rapport 2000:47. Stockholm

Offentligt tryck

Promemorior

- Ju 1970:5 P.m. med förslag till ändringar i adoptionslagstiftningen.
- Ds S 1978:6 Internationella adoptioner. Riktlinjer och organisationsförslag.
- Ds S 1983:14 Internationella adoptioner. Översyn och förslag till åtgärder.
- Ds S 1987:1 Kostnader i samband med adoption av utländska barn.
- Ds S 1987:3 Översyn av LVU.
- Ds 1991:33 Svenskt medborgarskap för adoptivbarn och förbättrad rätt till föräldraledighet för adoptivföräldrar.

Utredningsbetänkanden

- SOU 1956:61 Ny barnavårdslag.
- SOU 1967:57 Adoption av utländska barn.
- SOU 1969:11 Internationell adoptionsrätt.
- SOU 1972:34 Familjestöd.
- SOU 1974:39 Socialvården. Mål och medel.
- SOU 1977:40 Socialtjänst och socialförsäkringstillägg.
- SOU 1983:39 Politisk styrning – administrativ självständighet.
- SOU 1985:40 Regeringen, myndigheterna och myndigheternas ledning.
- SOU 1986:20 Barns behov och föräldrars rätt.
- SOU 1989:100 Adoptionsfrågor.

- SOU 1993:58 Effektivare ledning i statliga myndigheter.
SOU 1994:137 Internationella adoptionsfrågor. 1993 års Haagkonvention m.m.
SOU 1994:139 Ny socialtjänstlag.
SOU 1997:57 I medborgarnas tjänst. En samlad förvaltningspolitik för staten.
SOU 1997:116 Barnets bästa i främsta rummet.
SOU 1997:161 Stöd i föräldraskapet.
SOU 1998:31 Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem.
SOU 1999:97 Socialtjänst i utveckling
SOU 2000:32 Uppehållstillstånd för adopterade
SOU 2000:57 Statens folkhälsoinstitut – roll och uppgifter.
SOU 2001:10 Barn i homosexuella familjer.
SOU 2001:72 Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda
SOU 2002:14 Statlig tillsyn. Granskning på medborgarnas uppdrag.
SOU 2002:19 Allmänna arvsfonden och Arvsfondsdelegationen.
SOU 2002:57 Ny organisation för Patent- och registreringsverket.

Regeringens skrivelser

- Skr. 2001/02:166 Barnpolitiken – arbetet med strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter.
Skr. 2001/02:186 Ett barnrättsperspektiv i internationellt utvecklingssamarbete.

Propositioner

- Prop. 1948:230 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till tryckfrihetsförordning m.m.
Prop. 1960:10 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) m.m.

- Prop. 1969:62 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i barnavårdslag den 29 april 1960 (nr 97).
- Prop. 1973:47 Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m.m.
- Prop. 1978/79:108 om organisationen av verksamheten med internationella adoptioner m.m.
- Prop. 1979/80:1 om socialtjänsten.
- Prop. 1979/80:6 om socialstyrelsens uppgifter och organisation, m.m.
- Prop. 1980/81:177 om vissa författningsändringar till följd av socialstyrelsens omorganisation, m.m.
- Prop. 1984/85:16 om vissa frågor rörande internationella adoptioner.
- Prop. 1986/87:99 Ledning av den statliga förvaltningen.
- Prop. 1988/89:3 om bidrag vid adoption av utländska barn.
- Prop. 1988/89:131 om sekretesskyddet för uppgifter i tillsynsärenden m.m.
- Prop. 1989/90:28 om vård i vissa fall av barn och ungdomar.
- Prop. 1989/90:72 om arkiv m.m.
- Prop. 1990/91:8 om vårdnad och umgänge.
- Prop. 1990/91:100 med förslag till statsbudget för budgetåret 1991/92.
- Prop. 1991/92:90 om svenskt medborgarskap för adoptivbarn och förbättrad rätt till föräldraledighet vid adoption.
- Prop. 1991/92:104 om ändring i patientjournalagen (1985:562) m.m.
- Prop. 1993/94:185 Förvaltningsmyndigheternas ledning.
- Prop. 1996/97:91 Internationella adoptionsfrågor.
- Prop. 1996/97:105 Kommunal samverkan.
- Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen.
- Prop. 1997/98:136 Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst.
- Prop. 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.
- Prop. 1999/2000:137 Barn – här och nu. Redogörelse för barnpolitiken i Sverige med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter.

- Prop. 1999/2000:149 Nationell handlingsplan för utveckling av hälso- och sjukvården.
- Prop. 2000/01:80 Ny socialtjänstlag m.m.
- Prop. 2001/02:166 Barnpolitiken – arbetet med strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter.
- Prop. 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.

Utskottsbetänkanden

- 1987/88:SoU14 om vissa anslag till omsorg om barn och ungdom.
- 1988/89:SoU8 Bidrag vid adoption av utländska barn.
- 1996/97:SoU15 Internationella adoptionsfrågor.
- 1998/99:SoU6 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige m.m.
- 1999/2000:SfU1 Anslag inom socialförsäkringsområdet.

Haagkonferensen

Parra-Aranguren, G. *Explanatory report on convention #33*. Permanenta Byrån. Nederländerna.

Report and Conclusions of the Special Commission on the Practical Operation of the Hague Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption 28 November–1 December 2000. Permanenta Byrån. Nederländerna.

Webbsidor

Svenska myndigheter

Barnombudsmannen – www.bo.se

Sida – www.sida.se

Socialstyrelsen - www.sos.se

Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA) – www.nia.se

Auktoriserade sammanslutningar

Adoptionscentrum – www.adoptionscentrum.se
Barnen Framför Allt – Adoptioner – www.BFA-A.se
Barnens Vänner – Internationell adoptionsförmedling –
www.bvadopt.bd.se
Föräldraföreningen för internationell adoption - www.ffa.se
Frösunda Solidaritet – Internationella Adoptioner –
www.frosundasolidaritet.se
Adoptionsföreningen La Casa – www.lacasa.nu

Intresseorganisationer

Adopterade Etiopiers och Eritreaners Förening – www.aef-forening.com
Adopterade Koreaners Förening – www.akf.nu
Adopterades Röst – www.adopterad.org/ar
AFO Stockholm – www.come.to/afo.stockholm
AFO Skåne – home.rixtele.com/%7Eceline/afoskane.html
Forum för adopterade – www.adopterad.org
Föreningen För Adopterade Thailandare – www.ffa.nu
Adoptivfamiljers Förening – www.svensk-adoption.net/aff
Ensamstående Adoptivföräldrars Förening – hem.passagen.se/eafse
Koreanska Sällskapet i Sverige – home.swipnet.se/~w-64031
Sanuk – www.sanuk.nu

Forskningsinstitutioner

Avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri, Lunds universitet –
www.opus.lu.se
Centrum för invandringsforskning – CEIFO, Stockholms
universitet – www.ceifo.su.se
Institutet för psykosocial medicin – IPM, Karolinska Institutet –
www.ki.se/ipm
Institutionen för psykologi, Lunds universitet –
www.psychology.lu.se
Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet – www.psy.gu.se
Tema Barn, Linköpings universitet – www.tema.liu.se/tema-b

Utländska webbsidor

Adoptionscentrumet vid Universitetet i Leiden – www.adoptionresearch.nl
Barne-, ungdoms og familieforvaltningen, norske centralmyndigheten – www.bufa.no
Civilrettsdirektoratet, danske centralmyndigheten – www.civildir.dk
Euradopt, sammanslutning av västeuropeiska adoptionsorganisationer – www.euradopt.org
Justits- og kirkeministeriet, isländska centralmyndigheten – www.domsmalaraduneyti.is/interpro/dkm/dkm.nsf/pages/nordiske
Konferensen för internationell privaträtt i Haag – www.hcch.net
Nämnden för internationella adoptionsärenden, finska centralmyndigheten – www.vn.fi/stm/svenska/ansvarssektorer/ansvarssektorer_fset.htm
UN Wire (An Independent News Briefing about the UN) – www.unfoundation.org/unwire

Övrigt

Adoptionsrådgivningen i Stockholm och Skaraborg – www.nia.se/frameset.ht
Forum Syd – www.forumsyd.se
Föreningen för familjecentraler – www.familjecentraler.org.se
Hemsida för alla som är intresserade av adoption – www.adoptera.nu

Kommittédirektiv

Internationella adoptioner m.m.

Dir.
2001:93

Beslut vid regeringsammanträde den 15 november 2001.

Sammanfattning av uppdraget

En utredning skall se över vissa frågor med anknytning till internationella adoptioner.

Utredningen skall bl.a.

- beskriva den internationella adoptionsverksamheten,
- pröva om det går att stärka barnets rätt i adoptionsprocessen,
- anvisa former för att förbättra hemutredningarna i syfte att tillförsäkra adoptivbarnen så goda förhållanden som möjligt i det nya hemmet,
- pröva om det nuvarande systemet för psykosocialt stöd och rådgivning tillgodoser adoptivfamiljernas behov,
- analysera processen för auktorisation av adoptionsorganisationer och vid behov föreslå förändringar av regelsystemet,
- se över organisationen för Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA),
- analysera kostnadsfrågor i samband med internationella adoptioner samt
- föreslå författningsändringar eller andra åtgärder som utredningens arbete föranleder.

Bakgrund

Inledning

Cirka 1 000 barn adopteras från utlandet varje år. Verksamheten regleras huvudsakligen genom lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling. Den fortlöpande utvecklingen – både i Sverige och utomlands – gör det nu lämpligt att ompröva vissa delar av regelsystemet för internationella adoptioner.

Konsekvenser av 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner

År 1997 genomfördes ett antal förändringar av den svenska adoptionslagstiftningen i samband med att Sverige tillträdde 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. Konventionen trädde för Sveriges del i kraft den 1 september 1997. En av förändringarna var att adoptionsorganisationernas möjligheter att pröva de sökandes lämplighet togs bort. Numera är den prövning som görs av socialnämnden – med möjligheter att överklaga till allmän förvaltningsdomstol – den enda prövningen som görs av de sökandes lämplighet som föräldrar. Organisationerna måste givetvis fortfarande bedöma om det finns möjlighet för dem att förmedla ett barn till de berörda sökande.

I samband med att Sverige tillträdde 1993 års Haagkonvention utsågs Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA) till den centralmyndighet som konventionen föreskriver och NIA:s uppgifter har därmed ändrats reellt.

En annan förändring var att möjligheterna att adoptera enskilt utan medverkan av en adoptionsorganisation inskränktes väsentligt. Numera finns denna möjlighet bara i speciella fall. I dessa fall har NIA givits en mer central roll än tidigare.

Internationella frågor

Jämsides med förändringar i svensk lagstiftning och därmed av adoptionsverksamheten har också viktiga förändringar skett i barnens ursprungsländer. 1993 års Haagkonvention spelar givetvis en central roll i denna utveckling, men många länder har även i övrigt stramat upp sin lagstiftning. Oroande tecken i form av handel med barn i öppen eller förtäckt form rapporteras dock från vissa länder bl.a. i form av öppna krav på biståndsinsatser från adoptionsorganisationerna.

Auktorisation av adoptionsorganisationer

De auktoriserade adoptionsorganisationerna har under en lång period varit stabila. Några har upphört i ordnade former och bara någon enstaka har tillkommit. I allmänhet har de varit uppbyggda kring befintliga eller potentiella adoptivföräldrar. Vid utgången av år 2000 hade fem organisationer auktorisation.

Ärenden där NIA skall fatta beslut om auktorisation och tillsyn över adoptionsorganisationer har blivit mer komplicerade. Det finns nu bl.a. exempel på organisationer som inte primärt består av adoptivföräldrar eller potentiella sådana utan där verksamheten med adoptioner blir ett komplement till annan verksamhet. Detta kräver andra bedömningar än tidigare.

NIA:s organisation

Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor skiljer sig från flertalet andra myndigheter genom att nämnden – myndighetens styrelse – beslutar i ett antal enskilda ärenden. NIA:s instruktion är uppbyggd för att passa denna arbetsordning. Antalet enskilda ärenden där NIA:s styrelse fattar beslut har dock blivit färre, bl.a. genom att beslutsrätt delegerats till kansliet.

Detta och de förändringar som blivit följden av tillträdet till 1993 års Haagkonvention har sammantaget inneburit att antalet beslut för styrelsen har minskat. Styrelsen arbetar alltmer med övergripande frågor såsom budget, årsredovisning och liknande. Det gör att myndigheten numera arbetar mer i likhet med andra statliga myndigheter.

Hemutredningar och prövningar av vem som skall få adoptera

En fråga nära kopplad till problemet med att skydda barnets rättigheter är den om hur föräldrarna skall bedömas inför en adoption. En underårig med hemort utomlands får inte tas emot för adoption utan socialnämndens medgivande, 25 § socialtjänstlagen (1980:620). I dag innehåller socialtjänstlagen krav på att förhållandena i hemmet skall vara utredda och att de som vill adoptera skall ha tillräckliga kunskaper om barn inför adoptionen. I övrigt ger lagstiftningen inte några anvisningar om vilka omständigheter som skall beaktas vid nämndens prövning.

I olika sammanhang efterlyses närmare riktlinjer för socialnämnder och förvaltningsdomstolar när det gäller att bedöma vilka krav som

bör ställas på dem som vill ta emot ett barn i syfte att adoptera det. De frågor som ofta kommer upp till diskussion i detta sammanhang är de sökandes ålder och hälsotillstånd inbegripet funktionshinder. De sökandes möjligheter att ge en god vård och fostran förefaller inte diskuteras lika ofta, självfallet beroende på att den lämpligheten är så mycket svårare att bedöma.

Socialt stöd till adoptivbarn och deras familjer

Från den 1 januari 1998 finns i 12 § socialtjänstlagen (1980:620) en ny bestämmelse som innebär att socialtjänsten har ett särskilt ansvar för att ge stöd till adopterade barn. Det är ännu oklart hur den nya bestämmelsen fungerat i praktiken. Ett problem som adoptivföräldrar och adoptionsorganisationer ofta pekar på är att socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatrien sällan har tillräckliga kunskaper om de särskilda problem adoptivbarn kan uppleva. Identitetsbildningen i tonåren är ofta problematisk för adoptivbarnen. Frågor kring varför barnet lämnades för adoption, de biologiska föräldrarnas situation etc. kan förstärka de vanliga tonårsproblemen. Adoptivbarn har också ofta med sig traumatiska upplevelser av förändringar och av att ha blivit övergivna.

Adoptivbarnen är så få att endast några stora kommuner i landet har möjlighet att skaffa sig kunskap om och vana vid dessa problem. Olika försök har gjorts att bygga upp särskilda rådgivningar för dessa barn i privat eller frivillig regi. Det är dock svårt att få ekonomin att bära sig i dessa verksamheter och att göra dem tillräckligt tillgängliga, särskilt som det är olämpligt att ta ut höga avgifter av ungdomar som själva söker hjälp.

Kostnader för adoptivfamiljerna

Internationella adoptioner medför i allmänhet avsevärda kostnader för adoptivfamiljen. Detta är i viss mån ofrånkomligt, men det är också angeläget att kostnaderna inte blir sådana att de avhåller stora grupper från att adoptera. Genomsnittskostnaden för en utländsk adoption har ökat från cirka 50 000 kronor år 1988/89 till cirka 107 000 kronor år 1999.

Det statliga adoptionskostnadsbidraget har höjts från 24 000 kronor till 40 000 kronor per adoption från den 1 januari 2001. Höjningen har följts av förhållandevis betydande höjningar av organisationernas avgifter. Höjningarna har berott bl.a. på ökade kostnader i utlandet för barnets vård och uppehälle och på ökad dollarkurs. Även om dessa

höjningar sannolikt varit välmotiverade kan det finnas en risk att adoptionsbidraget verkar kostnadsdrivande.

Uppdraget

Inledning

Utgångspunkten för utredningens arbete skall vara FN:s konvention om barnets rättigheter och Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner.

Internationella frågor

Utredningen skall ge en bild av den internationella adoptionsverksamheten både i Sverige och i världen i övrigt. Det finns bl.a. anledning att beskriva hur barnen blir tillgängliga för adoption. I vissa länder ställs krav på ersättningar i form av donationer och bistånd för att adoptionsorganisationerna skall få verka. Utredningen skall pröva hur detta stämmer med Haagkonventionen och vad Sverige kan göra i olika sammanhang för att minska riskerna för barnhandel. Utredningen bör också följa hur Sverige som adoptivland uppfattas av barnens ursprungsländer och pröva vad som kan göras för att förbättra informationen om Sverige i dessa länder.

Barnets rätt i adoptionsprocessen

Mot bakgrund av att adoptioner skall vara till för barnets bästa och att det inte finns någon rättighet för vuxna att adoptera skall utredningen överväga om barnets rättigheter i adoptionsprocessen ytterligare kan stärkas både i Sverige och i barnets ursprungsland.

Medgivande enligt socialtjänstlagen

Utredningen skall utveckla arbetet kring prövningen av adoptionssökande. Skälet till varför man i lagstiftningen varit sparsam med anvisningar om vilka krav som skall ställas på de sökande för att socialnämnden skall lämna medgivande är givetvis att varje föräldrapar är unikt och att så många olika faktorer har betydelse för vad som är ett gott föräldraskap. Några förutsättningar att i socialtjänstlagen ange specifika krav på föräldrarnas egenskaper och förmåga finns inte.

Det är däremot viktigt att föräldrar till adoptivbarn har tillräckliga kunskaper om barn och om adoptivbarns särskilda behov och får allt det stöd de behöver och efterfrågar. Utredningen skall pröva hur de blivande adoptivföräldrarnas kunskapsbehov såväl före som efter adoptionen kan tillgodoses.

Det är också viktigt att de som bedömer lämpligheten hos potentiella adoptivföräldrar får lämplig utbildning för uppgiften och att de får handledning i arbetet medan de utför dessa uppgifter. Som stöd för utbildning och kompetensutveckling hos berörd personal skall utredningen beskriva de bedömningsproblem personalen möter och ge förslag på hur de kan få hjälp att hantera dem. I detta ligger också att personalen skall ha stöd i situationer där de med hänsyn till barnets bästa inte vill ge medgivande till en adoptionsansökan. Utredningen skall också pröva vad som kan göras för att öka stödet till den berörda personalen.

Frågor om kvalitet och bemötande i hemutredningarna är också en viktig tillsynsfråga. Utredningen skall pröva hur tillsynsfunktionen kan förstärkas i detta avseende.

Socialt stöd och social rådgivning till familjer med adoptivbarn

Det finns i dag uppenbara svårigheter när det gäller att tillgodose de särskilda behov av socialt stöd som adoptionssituationen ger upphov till. Adoptivbarnen är så få att samhällets ordinarie resurser har svårt att bygga upp kompetens kring dessa frågor. Frågor om barn med traumatiska upplevelser från barndomen, särskilda sjukdomar eller funktionshinder bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Utredningen skall analysera problemet och föreslå åtgärder som bättre tillgodoser familjernas och barnens behov. Samarbete mellan kommuner och landsting kan vara en lösning. En annan kan vara att adoptionsorganisationerna får ekonomiska möjligheter att driva någon form av egen social rådgivning. Utredningen bör lyfta fram de goda exempel som finns i Sverige och i andra länder.

Regelsystemet för auktorisation

Den senaste tidens utveckling har visat på behovet av tydligare regler för auktorisation av adoptionsorganisationer och för avveckling av dem. Det kan bl.a. finnas skäl att förstärka möjligheten att avslå ansökningar från olämpliga organisationer. Utredningen skall pröva denna fråga. Hur tillsynen och utvärderingen av adoptionsorganisationernas arbete bäst ordnas skall också prövas av

utredningen. Även frågan om det behövs avvecklingsregler – bl.a. för att skydda sökande som står i kö och som har betalat avgift – bör prövas.

Ytterligare en fråga som behöver utredas är hur mycket hänsyn som vid beslut om svensk auktorisation skall tas till lagstiftningen i det land där den sökande organisationen avser att verka.

NIA:s organisation i belysning av dess förändrade arbetsuppgifter

Utredningen skall se över NIA:s organisation. I detta ingår att pröva myndighetens styrelses organisation och funktion i förhållande till myndighetens kansli.

Antalet ärenden där styrelsen fattar beslut har minskat och de kvarstående ärendena har vanligtvis karaktären av vanliga förvaltningsbeslut. Mot denna bakgrund finns det skäl att överväga om inte den nuvarande styrelsen bör göras om till en vanlig myndighetsstyrelse. Detta kan innebära att myndighetens chef kan fatta beslut i de enskilda ärenden som förekommer och att styrelsebesluten inskränker sig till övergripande policyfrågor, budget, årsredovisning, viktiga remisser och liknande. Denna fråga skall prövas av utredningen.

Andra frågor kopplade till detta som också skall prövas är styrelsens storlek och sammansättning och hur ofta den bör sammanträda.

Kostnader vid internationella adoptioner

Utredningen skall överväga om det finns andra vägar än de nuvarande att stödja organisationerna och de enskilda familjerna. Alternativen skall rymmas inom nuvarande kostnadsramar.

Utredningen skall i övrigt undersöka om det finns andra sätt att begränsa kostnaderna för de internationella adoptionerna.

Övriga frågor

Åldersgränsen för att få adoptionsbidrag – i dag får barnet inte vara äldre än tio år vid adoptionen – har uppmärksammats i en riksdagsfråga (fråga 2000/01:609). Ett fåtal barn i åldersgrupperna kring åldersgränsen adopteras varje år. Frågan om en höjning av åldersgränsen skall ingå i utredningens uppdrag.

Utredningen bör i övrigt vara fri att lämna de förslag som dess granskning av den internationella adoptionsverksamheten föranleder.

Utredningens arbete

De ekonomiska konsekvenserna av förslagen skall analyseras och bedömas.

Utredningen skall i sitt arbete ta del av sådana erfarenheter från de övriga nordiska länderna och från andra länder som kan vara av särskilt intresse.

Utredningen skall i sitt arbete samråda med berörda myndigheter. Den skall vidare ha kontakter med Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet och berörda intresseorganisationer.

Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 15 december 2002.

(Socialdepartementet)

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Utredningen om internationella adoptioner (S 2001:08)

Dir.
2002:121

Beslut vid regeringssammanträde den 19 september 2002.

Förlängd tid för uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 15 november 2001 tillkallade statsrådet Thalén en särskild utredare för att utreda frågor om internationella adoptioner. Utredaren skall enligt direktiven slutföra sitt arbete senast den 15 december 2002.

Utredningstiden förlängs, vilket innebär att utredningen skall slutredovisa sitt arbete senast den 31 maj 2003.

(Socialdepartementet)

Länder anslutna till 1993 års Haagkonvention

Länder som anslutit sig till 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner (ikraftträdandedag angiven).

Mexiko	1 maj 1995	Mauritius	1 januari 1999
Rumänien	1 maj 1995	Burundi	1 februari 1999
Sri Lanka	1 maj 1995	El Salvador	1 mars 1999
Cypern	1 juni 1995	Israel	1 juni 1999
Polen	1 oktober 1995	Brasilien	1 juli 1999
Spanien	1 november 1995	Österrike	1 september 1999
Ecuador	1 januari 1996	Georgien	1 augusti 1999
Peru	1 januari 1996	Monaco	1 oktober 1999
Costa Rica	1 februari 1996	Chile	1 november 1999
Burkina Faso	1 maj 1996	Island	1 maj 2000
Filippinerna	1 november 1996	Italien	1 maj 2000
Canada	1 april 1997	Tjeckien	1 juni 2000
Andorra	1 maj 1997	Mongoliet	1 augusti 2000
Venezuela	1 maj 1997	Albanien	1 januari 2001
Finland	1 juli 1997	Slovakien	1 oktober 2001
Sverige	1 september 1997	Tyskland	1 mars 2002
Danmark	1 november 1997	Estland	1 juni 2002
Norge	1 januari 1998	Slovenien	1 maj 2002
Moldavien	1 augusti 1998	Bolivia	1 juli 2002
Litauen	1 augusti 1998	Bulgarien	1 september 2002
Paraguay	1 september 1998	Luxemburg	1 november 2002
Nederländerna	1 oktober 1998	Lettland	1 december 2002
Frankrike	1 oktober 1998	Schweiz	1 januari 2003
Colombia	1 november 1998	Guatemala	1 mars 2003
Australien	1 december 1998	Storbritannien	1 juni 2003
Nya Zeeland	1 januari 1999		

Länder med vilka de svenska
sammanslutningarna har
adoptionssamarbete och antal anlända
barn 2001 och 2002

AC	Auktorisation		Anlända barn	
	2001	2002	2001	2002
Brasilien	x	x	3	0
Bulgarien	x	x	24	20
Colombia	x	x	116	102
Ecuador	x	x	8	5
Estland	x	x	11	11
Etiopien	x	x	16	17
Filippinerna	x	x	5	6
Indien	x	x	27	28
Jugoslavien		x		0
Kambodja		x		0
Kazakstan	x	x	0	0
Kina	x	x	55	131
Korea	x	x	115	106
Lettland	x	x	5	0
Ryssland	x	x	53	78
Sydafrika	x	x	48	44
Thailand	x	x	14	11
Ukraina	x	x	15	19
Vietnam	x	x	54	69
Vitryssland	x	x	52	49
Summa			621	696

	Auktorisation		Anlända barn	
	2001	2002	2001	2002
ALC				
Colombia	x	x	18	10
Summa			18	10

	Auktorisation		Anlända barn	
	2001	2002	2001	2002
BFA-A				
Bolivia	x	x	1	1
Bulgarien	x	x	0	0
Filippinerna		x		0
Indien	x	x	17	16
Litauen	x	x	0	3
Polen	x	x	31	29
Peru	x	x	0	0
Sri Lanka	x	x	0	0
Thailand	x	x	0	0
Tjeckien		x	0	0
Vietnam	x	x	21	11
Summa			70	60

	Auktorisation		Anlända barn	
	2001	2002	2001	2002
BV				
Kina	x	x	48	79
Sri Lanka	x	x	0	1
Taiwan	x	x	0	6
Summa			48	86

	Auktorisation		Anlända barn	
	2001	2002	2001	2002
FFIA				
Brasilien	x	x	0	0
Colombia	x	x	1	9
Indien	x	x	28	16
Kina	x	x	108	120
Rumänien	x	x	8	0
Sri Lanka	x	x	1	0
Thailand	x	x	12	11
Vietnam	x	x	0	0
Summa			158	156

	Auktorisation		Anlända barn	
	2001	2002	2001	2002
Frösunda Solidaritet*				
Ryssland	x	x	0	0
Moldavien	x	x	0	0
Polen		x		0
Summa			0	0

* internationella adoptioner

Genomsnittskostnad och avgift per adoptionsland/kontakt 2000

	Familjens totala genomsnitts- kostnad	Därav avgift till adoptions- organisation för deras kostnader		Resa, uppe- hälle m m direkta kostn. för familjen	Antal adoptioner
		i Sverige	i utlandet		
AC¹⁾					
Brasilien	121 000	18 000	45 000	58 000	7
Colombia, Privat	142 000	22 000	74 000	46 000	83
Colombia, ICBF	93 000	30 000	22 000	41 000	11
Ecuador	111 000	15 000	55 000	41 000	2
Filippinerna	79 000	19 000	25 000	35 000	5
Indien	90 000	22 000	38 000	30 000	26
Israel	54 000	30 000	1 000	23 000	1
Kina	112 000	20 000	50 000	42 000	34
Korea	132 000	21 000	78 000	33 000	118
Thailand	75 000	24 000	14 000	37 000	15
Vietnam	129 000	21 000	59 000	49 000	107
Etiopien	78 000	21 000	24 000	33 000	12
Sydafrika	104 000	19 000	58 000	27 000	6
Bulgarien	98 000	19 000	49 000	30 000	29
Estland	64 000	22 000	26 000	16 000	18
Lettland	70 000	10 000	39 000	21 000	5
Ryssland	93 000	20 000	42 000	31 000	72
Ukraina	99 000	23 000	33 000	43 000	18
Vitryssland	83 000	20 000	40 000	23 000	23
Genomsnitt AC	114 000	21 000	55 000	38 000	592
ALC					
Colombia, Privat	110 000	4 000	0	106 000 ²⁾	13

	Familjens totala genomsnittskostnad	Därav avgift till adoptions- organisation för deras kostnader i Sverige	i utlandet	Resa, uppe- hälle m m direkta kostn. för familjen	Antal adoptioner
BFA-A					
Bolivia	131 000	37 000	35 000	59 000	3
Indien	103 100	37 000	32 100	34 000	23
Vietnam	113 000	37 000	13 000	63 000 ³⁾	18
Polen	69 000	37 000	10 000	22 000	26
Genomsnitt BFA-A	94 000	37 000	19 000	38 000	70
BV					
Kina	106 000	23 000	0	83000 ⁴⁾	45
Taiwan	135 000	23 000	0	112000 ⁵⁾	1
Genomsnitt BV	107 000	23 000	0	84 000	46
FFIA					
Colombia, ICBF	121 000	32 000	46 000	43 000	1
Guatemala	117 000	32 000	58 000	27000	1
Indien	89 000	33 000	26 000	30 000	22
Kina	117 000	33 000	42 000	42 000	87
Thailand	81 000	33 000	12 000	36 000	5
Rumänien	116 000	32 000	64 000	20 000	17
Genomsnitt FFIA	111 000	33 000	41 000	37 000	133
Genomsnitt totalt	111 000	24 000	46 000	41 000	854

¹⁾AC:s slutliga avgift kan avvika från den fastställda p.g.a. dispenser (släkt-syskonadoptioner m.m.)

²⁾varav 50 000 kr för kostnader i utlandet

³⁾varav 12 000 kr kostnader i utlandet

⁴⁾varav 35 000 kr för kostnader i utlandet

⁵⁾varav 86 000 kr för kostnader i utlandet

Källa: NIA:s årsredovisning 2001

Antal hemutredningar gjorda per län

	Invånare*)	2001	1996-2000	Kommuner som ej svarat
Stockholm	1 825 043	520	1 633	Salem
Uppsala	259 088	54	323	Håbo, Tierp
Södermanland	257 220	21	89	
Östergötland	360 099	60	288	Kinda, Motala
Jönköping	286 078	59	305	Habo, Värnamo
Kronoberg	144 367	22	124	Tingsryd, Alvesta
Kalmar	159 933	28	83	Hultsfred, Kalmar
Gotland	57 412	5	33	
Blekinge	136 214	16	86	Olofström
Skåne	932 454	158	645	Vellinge, Östra Göinge, Hörby, Åstorp, Båstad, Helsingborg,
Halland	253 904	44	175	Laholm
Västra Götaland	1 418 152	251	865	Tanum, Ale, Essunga, Gullspång, Herrljunga, Strömstad, Tidaholm
Värmland	259 812	25	100	Hammarö
Örebro	267 601	27	194	Ljusnarsberg
Västmanland	242 874	48	193	Skinnskatteberg, Surahammar
Dalarna	217 823	25	121	Vansbro, Gagnef, Leksand, Rättvik, Hedemora
Gävleborg	212 316	24	136	Ockelbo, Ovanåker, Nordanstig, Hudiksvall
Västernorrland	223 454	34	94	Sollefteå
Jämtland	92 938	12	14	Ragunda, Bräcke, Krokoms, Berg
Västerbotten	131 308	25	94	Nordmaling, Bjurholm, Norsjö, Åsele, Umeå
Norrbotten	229 455	43	189	Arjeplog, Kalix, Övertorneå
Total	7 967 545	1 501	5 784	

*) antal invånare i länet per den 31 december 2001 (endast de kommuner som svarat)

Forskningshearing

Sammanfattning av hearingen

Utredningen om internationella adoptioner anordnade en forskningshearing onsdagen den 9 oktober 2002.

Syftet med hearingen var att få resultaten av aktuell nationell forskning presenterade vid ett och samma tillfälle men också att få en konstruktiv dialog om vilka åtgärder samhället bör vidta för att möta de behov av stöd, rådgivning och behandling som adopterade och deras familjer kan ha och som framkommer i resultaten.

Ca 70 personer deltog i hearingen (se deltagarförteckning). Hearingen inleddes med att sex forskare inom olika områden presenterade sina resultat. Presentation av deras anföranden återfinns först i denna dokumentation. Därefter följer deras förslag till åtgärder och sist en sammanfattning av de anföranden, frågor och synpunkter som personer ur auditoriet bidrog med.

Docenten och barnläkaren Anders Hjern, Karolinska Institutet, var moderator.

Utredningens ordförande, riksdagsledamoten Annika Nilsson ledde diskussionen.

Sekretariatet svarade för dokumentationen tillsammans med Peter Mathsson, Svensk Information AB.

Tabeller som utgör underlag i Frank Lindblads presentation återfinns sist i bilagan.

Identitetsutveckling hos adopterade. Att skapa sin livshistoria.

Malin Irhammar, Högskolan i Kristianstad

En viktig del i formandet av den personliga identiteten är att kunna berätta sin historia och reflektera över vem man är i förhållande till sitt ursprung. Många av dem som adopterats från andra länder har oftast mycket lite kunskap om sitt ursprung och delar varken sitt biologiska eller etniska ursprung med adoptivföräldrarna.

Biologiskt ursprung

En nyligen genomförd uppföljning av adopterade, som ingick i en större undersökning i början av 1990-talet (Irhammar, 1997, 1999; Irhammar & Cederblad, 2000) och då var över 18 år, visar att majoriteten av de adopterade lever med den biologiska familjen i sina tankar. Familjen finns i regel med dem från tonåren och framöver i livet. Under tonåren är frågor om vem man är lik av stor betydelse. I vuxenåldern tillkommer i större utsträckning frågor om vad man bär i sitt genetiska arv och varför man en gång blev lämnad.

Det tycks främst vara i yngre tonåren som det finns en koppling mellan mer intensiva tankar på den biologiska familjen och lägre psykiskt välbefinnande och självkänsla. Könsskillnader suddas ut över tid, vilket kan bero på att män börjar fundera över sitt biologiska ursprung senare i livet.

Under tonåren önskar nästan hälften av de adopterade mer information om sin biologiska familj. De som vill söka har oftare en högre grad av sociabilitet och i adoptivfamiljen finns en större öppenhet mot barnets ursprung.

I vuxenåldern är bara en femtedel av de adopterade fortfarande intresserade av att söka mer information om sin biologiska familj. Ofta är detta kopplat till en sämre psykisk hälsa, lägre självkänsla och bristande tillfredsställelse med den egna livssituationen. Motiven kan generellt sammanfattas så att det man saknar här vill man söka där. En del som tidigare varit intresserade av att försöka ta reda på något om sin biologiska familj lägger ner projektet. Andra ger uttryck för en rädsla inför det okända som skulle möta

dem om de fick mer vetskap eller träffade sin biologiska familj. Det finns också ett stort hänsynstagande till adoptivföräldrarna.

Bara en av dem som har barn vill söka mer information om sin biologiska familj. Egna biologiska barn fyller ofta det tomrum man har i sin historia. Genom att följa sitt barn kan man skapa bilder av hur man själv kan ha varit som liten, bilder som man många gånger saknar.

Etniskt ursprung

Majoriteten av de adopterade har en svensk självidentitet och ungefär hälften är intresserade av sitt etniska ursprung, under såväl tonår som vuxenålder.

De med en "icke-svensk" etnisk självidentitet har lägre psykiskt välbefinnande och lägre självkänsla, såväl under tonår som vuxenålder. De har dessutom oftare en otrygg anknytning varför man kan tala om att en "icke-svensk" självidentitet snarare är uttryck för en upplevelse av bristande tillhörighet än etnisk självidentitet.

När adoptivföräldrarna har uppmuntrat ett etniskt intresse, tenderar de adopterade att under tonåren själva vara mindre intresserade. I vuxen ålder kvarstår inte dessa kopplingar.

Att resa tillbaka till ursprungslandet framstår som viktigt för att man själv ska äga kunskap om sitt ursprung och kunna berätta om sitt land för andra och för sina barn, existerande eller framtida. En resa tillbaka till ursprungslandet handlar också om att stämma av sitt liv här med hur ett liv där skulle ha gestaltat sig. En del av dem som saknade intresse för sitt etniska ursprung, gav uttryck för en rädsla inför de upplevelser en resa skulle kunna ge. Upplevelser av främlingskap eller rädsla att förlora det man har här. Det skulle kunna utgöra ett hot mot den nuvarande identiteten.

När det gäller extern identifikation, dvs. hur de adopterade upplever att andra i samhället identifierar dem, blir majoriteten, både i tonåren och i vuxenåldern, identifierade såsom varande invandrare. Många gånger handlar det om negativa bemötanden. Majoriteten markerar emellertid att de inte accepterar ett sådant bemötande. Det svenska språket har fortfarande en stor betydelse för hur man blir identifierad, men också för hur man markerar sin svenskhet inför andra. Det finns inget samband mellan huruvida

man blir negativt uppfattad som invandrare och psyksikt välbefinnande.

För att utveckla en trygg identitet krävs en lyhörd omgivning i vilken man kan bli sedd som den man upplever sig vara och bemött med respekt inför de ställningstaganden man gör. Det är av vikt att ett barns annorlunda ursprung inte betonas på bekostnad av barnets upplevelse av anknytning till familjen och tillhörighet till det samhälle det lever i.

Medicinsk problematik hos adoptivbarn

Lemm Proos, Akademiska sjukhuset, Uppsala

Sedan 1960-talet har det kommit över 40 000 adoptivbarn till Sverige, huvudsakligen från u-länder. Det man då relativt ofta såg vid ankomsten till Sverige var infektioner, undernäring, ibland försenad psykomotorisk utveckling. Åtskilliga mätte också bra.

Olika studier visade att de allra flesta återhämtade sig beträffande tillväxt och utveckling och infektionerna försvann i de flesta fall. Vissa parasit- och virusinfektioner kan dock kvarstå lång tid, enligt en studie.

Man glädde sig åt att barnen nu slapp svälta och kunde nå sin fulla potential beträffande tillväxt och utveckling. Dock kom efterhand frågor från oroliga föräldrar som exempelvis kunde fråga om det var normalt att deras flicka fått mens vid 9 års ålder och bara verkade bli 146 cm lång. Kortvuxenhet och tidig pubertet hos adoptivflickor rapporterades först hos några fall från Göteborg. En studie genomfördes i Uppsala på 107 indiska adoptivflickor som visade att medelåldern för första menssen hos dessa flickor låg 1–1,5 år tidigare än för svenskfödda flickor och även jämfört med privilegierade flickor i Indien. Det visade sig att 13 % av adoptivflickorna fick sin första mens före 10 års ålder och den tidigaste vid 7,3 år. Många hade även kortare slutlängd. Åtta procent var 145 cm eller kortare, den kortaste 134 cm. Man såg också att de som var mest undernärda vid ankomsten och därefter återhämtade sig snabbast fick den tidigaste puberteten.

Den tidiga puberteten var alltså inte normal utan betingad på ett ännu inte klarlagt sätt av omställningen från en undernärdd resursfattig miljö till en miljö rik på näring och stimulans.

En pilotstudie tyder på att även adopterade pojkar kommer in i tidigare puberteten.

Adoptivflickor har nu blivit en vanlig grupp på landets barn-endokrinavdelningar för behandling av tidig pubertetsutveckling med pubertetsblockerande medel. Man såg dock att slutlängden ändå blev relativt kort p.g.a. att tillväxthormoninsöndringen kunde påverkas av pubertetsblockeringen. Man ville då prova att ge tillväxthormon samtidigt med pubertetsblockerande medel för att se om slutlängden förbättrades. Studien genomförs på 20 kliniker i landet och är snart klar – vi får då se vad resultatet blir.

1995 meddelade Statens institutionsstyrelse att dubbelt på många adopterade ungdomar som förväntat var intagna på ungdomshem. Vi i Uppsala satte igång en studie för att utröna vad det var som gick snett. Var det något somatiskt, något socialt eller något psykologiskt? Var det något som hände innan adoptionen eller något som hände senare? Vi jämför med andra adopterade som inte vårdats på ungdomshem och med invandrarungdomar och svenskfödda ungdomar på ungdomshem. Detta är en tvärfacklig studie med barnläkare, barnpsykiater och psykolog inbegripna och med en psykolog som doktorand.

Det framstår som en uppgift av största vikt att identifiera de riskfaktorer som adopterade lever med från sina hemländer och de hälsobringande faktorer som vi skulle kunna tillföra efter adoptionen här i deras nya hemland. Vi behöver därför fortsatt forskning och kunskapsinsamling för att möjliggöra bästa möjliga stöd till de adopterade och deras föräldrar. Socialstyrelsen anslog under 1996–1998 medel till ett Centrum för Adoptivbarns Tillväxt och Utveckling vid Institutionen för Pediatrik, Akademiska Barnsjukhuset, Uppsala. Erfarenheterna från den verksamhetsperioden, liksom erfarenheterna från andra kliniker och institutioner, kan ligga till grund för verksamhetsplanering för framtiden.

Språkproblem hos adopterade med skolproblem som följd?

Christina Lagergren, Södersjukhuset, Stockholm

Tal- och språkstörningar och/eller kommunikationstörningar finns dokumenterade i hela världen. Som logoped diagnostiserar och

behandlar man barn/ungdomar/vuxna med tal-, språk- och kommunikationsstörningar.

Sedan ungefär 12 år har jag träffat, bedömt och behandlat – och naturligtvis funderat över – utlandsadopterade barn med språkliga begränsningar, avvikelser och störningar. Ibland har barnen enbart en försening av tal- eller språkförmågan och ibland dyslexi, vilket är betydligt mindre allvarligt än avvikelser/störningar.

Självklart undrar man som logoped om det finns någon skillnad i kvalitet mellan förseningar/avvikelser hos utlandsadopterade barn som bytt språk och kultur och mellan enspråkiga svenskfödda barn som vuxit i upp i svensk kultur.

Är det så att barn/ungdomar som är medfött språksvaga, språkstörda eller har en begränsad språklig förmåga och dessutom måste göra ett språk- och kulturbyte får sin språkbegränsning ytterligare accentuerad jämfört med de enspråkiga svenskfödda barn med samma ursprungsproblematik och som slipper språk- och kulturbyte?

Finns det någon specifik språklig svaghet som utlandsadopterade barn har och enspråkiga svenskfödda inte har?

Frageställning/ämne:

Att få en bättre uppfattning om vad som händer när ett barn startar sin språkutveckling på ett språk och i en annan kultur och sedan inte längre exponeras för det språket eller den specifika kulturen. Är språk- och kommunikationsstörningar vanligare bland våra utlandsadopterade barn än bland våra biologiska? Skiljer sig deras språkstörningar från dem som finns hos barn som endast exponerats för ett språk och inte behövt byta? Språkstörningar är ofta ärftliga, det är klart dokumenterat. Finns det specifika språkstörningar orsakade av själva språkbytet? En del forskning visar att så kan vara fallet. Att förvärva sitt (nya eller andra) modersmål "på fel tid" och "på fel sätt" (dvs. genom *att lära in* och inte genom *att uppleva* – exponering) och med en svag språklig grund (p.g.a. av inadekvat exponering för sitt första språk) tros ge specifika språkliga problem och kallas ofta för "adoptivspråket".

Å andra sidan – många barn med ärftlig språkstörning kan ha blivit feldiagnostiserade precis som barn med en något låg språklig IQ, vilket gör att de dokumenterade svårigheterna hos utlands-

adopterade barn kanske bara är en beskrivning av symtomen och inte den underliggande språkförmågan.

Naturligtvis måste den språkliga bedömningen av ett barn ske av en professionellt utbildad logoped som har grundlig kunskap om tal- och språkutveckling, tal- och språkstörningar, försenad tal- och språkutveckling och också förstås om lingvistik, neuropsykologi och som kan ställa korrekt diagnos.

Metod:

En genomgång av 56 adopterade barn (20 pojkar 36 flickor) som remitterats till mig som logoped för bedömning. Alla är remitterade p.g.a. misstänkt språkstörning eller "adoptivspråk". Barnen är födda i 21 olika länder och adopterade av svenska föräldrar (eller förälder, i så fall en mamma) när de är mellan tre veckor och sex års ålder.

Barnen kommer från Colombia (tolv stycken, sex pojkar och sex flickor), Polen (sju stycken, en pojke och sex flickor), Thailand (sju stycken, tre pojkar och fyra flickor), Vietnam (fem stycken, en pojke och fyra flickor), Kina och Macao (fem stycken, alla flickor), Bolivia, Ecuador, Haiti och Nicaragua (sju stycken, tre pojkar och fyra flickor), Indien, Nepal och Sri Lanka (fyra stycken, tre pojkar och en flicka), Korea (två flickor), Bosnien, Bulgarien, Ungern och Rumänien (fem stycken, tre pojkar och två flickor), Ryssland (två flickor).

Är språkproblematiken dessa barn har annorlunda än den som språkstörda svenskfödda barn med svenska föräldrar har? Och i så fall – hur?

Är det möjligt att upptäcka någon specifik adoptionsprofil?

Alla 56 utlandsadopterade barnen kvalificerade sig definitivt för en språkstörningsdiagnos (mer eller mindre allvarlig språkstörning) eller som sena språkbrukare eller dyslektiker, elva stycken, (vilket inte är särskilt allvarligt). Barnen med språkstörning hade mer eller mindre uttalade svårigheter men var alla i stort behov av behandling. Dessa barn hade ibland också andra problem som hyperaktivitet och beteendestörningar.

Bland språkstörningsbarnen fanns några som visade prov på just "adoptionsprofilen", tio stycken, barn som började tala svenska snabbt och uttryckte sig i långa, språkligt välformulerade

yttranden. De hade emellertid inte någon djupförståelse för vad de själva uttryckte. Deras språkförståelse var förstas också nedsatt med oprecis djupförståelse. De här barnen hade också inlärnings-svårigheter. Mycket ofta var det ingen som förstod varför.

Slutsats:

Det tycks som om det finns en risk för att en del av adoptivbarnen trots "normal" språklig kapacitet inte utvecklar sitt nya modersmål så väl som man kunde förvänta sig. Språkutvecklingen bör bedömas och adekvat hjälp ges så snart som möjligt för att minimera risken av inlärnings-svårigheter. Tidig intervention är nödvändig och korrekt/adekvat hjälp är nödvändig. Alla barnen med "adoption-profil" hade någon typ av inlärnings-svårigheter, trots sitt på ytan goda språk.

Det tycks också som om det finns flera gravt språkstörda barn bland adoptivbarnen än vad man skulle förvänta sig jämfört med svenskfödda barn i samma ålder. Att ha en språkstörning (ärfdig) och inte heller ha blivit exponerad för särskilt mycket språk under sin första tid *och* att behöva byta ett torftigt språk/förelöpare till språk mot ett helt annat är *inte* en god förutsättning för den nya språkutvecklingen. Det tycks mig att den senare kategorin får alldeles för litet support i det hårda arbetet med språkbytet och att den hjälp som ges inte är optimal utan mer är av typen inläring än upplevelsebearbetning.

Barn som var äldre vid ankomsten (4–6 år) hade generellt sett svårare med sitt språkbyte än yngre barn. Möjligen spelar den kulturella skillnaden en större roll än vi trott, språkutvecklingen och språkförståelsen är intimt förknippad med de kulturella betingelser man lever under. Man kan också fundera över vad det betyder att inte ha en åldersadekvat språknivå med sig p.g.a. otillräcklig exponering för sitt första modersmål och att kanske ha haft så torftiga betingelser att leva under att grunden för språkbyte är för labil. Att tvåspråkiga barn (invandrare med modersmålet i hemmet) ibland visar detta är konstaterat. Dvs. barnet är otillräckligt exponerat för sitt modersmål och utvecklar då heller inte någon god språklig kompetens.

Epidemiologisk studie av internationellt adopterade i tonåren

Marianne Cederblad, Lunds universitet

Studien omfattade 211 ungdomar i 152 familjer boende i Skåne, vilka adopterats 1970–1977 genom förmedling av Adoptionscentrum. 84 % av de tillfrågade familjerna deltog. 60 % av ungdomarna var 14–16 år vid studietillfället. 70 % hade adopterats före ett års ålder. 73 % kom från olika asiatiska länder, de flesta från Indien, resten huvudsakligen från Sydamerika, de flesta från Chile. Föräldrar och ungdomar intervjuades var för sig om olika aspekter på adoptionen, identitetsfrågor samt om psykisk hälsa och självkänsla. Föräldrarna fyllde i CBCL (Child Behaviour Check List), ungdomarna fyllde i SCL 90 (Symptom Check List, 90 questions). Resultaten jämfördes med ett par epidemiologiska studier av icke-adopterade, svenska ungdomar i samma åldrar undersökta med samma metoder. Den psykiska hälsan skiljde sig ej mellan grupperna vare sig enligt föräldrarnas eller enligt ungdomarnas information. Den självdeklarerade självkänslan var högre för adoptivgruppen än den svenska normgruppen beträffande totalpoäng och delvariabeln "relationer till andra". Vid en uppföljning sju år senare av de 42 individer, som var 18 år eller äldre vid det första studietillfället, fick dessa fylla i SCL 90 och en vuxenversion av självkänslatformuläret. Det var ingen statistisk säkerställd skillnad mellan resultaten vid de båda undersökningstillfällena beträffande den psykiska hälsan. Andelen med hög och låg självkänsla hade ej heller förändrats.

Familjebildning, utbildning och etablering på arbetsmarknaden hos unga internationellt adopterade

Anders Hjern, Karolinska Institutet, Solna

Analyserna är genomförda tillsammans med docent Frank Lindblad, Institutet för psykosocial miljömedicin, IPM, och docent Bo Vinnerljung, CUS, Socialstyrelsen. Materialet är under publicering i American Journal of Orthopsychiatry.

Studien baseras på analyser av data från Inkomst och förmögenhetsregistret 1998. Internationellt adopterade definierades som

personer som (1) registrerats som invandrade till Sverige före sju års ålder, som (2) är födda utanför Europa och som (3) bara har föräldrar som är födda i Sverige men aldrig har bott utanför Sveriges gränser och (4) inte har varit omhändertagna för fosterbarnsvård.

Studiepopulationen bestod av 5 942 individer födda år 1968–73 som följdes upp 1998, medelåldern var 26.3 år. Vi har jämfört dessa grupper med majoritetsbefolkningen, dvs. den del av befolkningen – i motsvarande åldrar – som har svenskfödda föräldrar, men som själva är födda i Sverige. Vi har också jämfört de adopterade med två andra urval av befolkningen. Det första urvalet består av biologiska barn till adoptivföräldrarna, "syskongruppen". Det andra urvalet består av utlandsfödda barn som invandrat till Sverige före sju års ålder, "invandrargruppen" vars mor enligt Föräldraregistret är född i samma världsdel som barnen själva, antingen Europa, Nordamerika eller Australien (EU) eller övriga delen av världen (UE).

Vanliga ursprungsländer för de adopterade i studierna är Sydkorea och Indien men många länder i Asien, Latinamerika och Afrika finns representerade. Adoptivgrupperna är något yngre i genomsnitt och är betydligt oftare av kvinnligt kön (drygt 60 %) än jämförelsegrupperna. Resultaten nedan har kompenserats för detta genom ålders- och könsstandardisering.

Resultat

Adoptivföräldrarna

Det finns adoptivföräldrar i alla landsdelar, städer som landsbygd, och i alla sociala samhällsskikt i Sverige. Som grupp betraktat är adoptivföräldrarna en resursstark grupp föräldrar med höga medelinkomster och lång utbildning, som oftare än andra bor i villa. Adoptivföräldrarna är också äldre, mer sällan ensamstående, har mer sällan vårdats på sjukhus för missbruk eller psykisk sjukdom och är mer sällan kriminellt belastade än befolkningen i stort.

Familjebildning

Ålder för familjebildning och barnafödande styrs i hög grad av social bakgrund. Vi har därför valt att enbart jämföra adoptivgruppen med syskongruppen i detta avseende: Adoptivgruppen 25-30 år är mer sällan gift (12 % mot 16 %), har något mer sällan barn (20 % mot 22 %) och bor oftare kvar hos sina föräldrar (15 % mot 12 %) än syskongruppen. Adopterade som är föräldrar bor oftare i hushåll utan barn om de är män (31 % mot 18 %) och är oftare ensamstående (29 % mot 18 %) om de är kvinnor. Det finns också en klar könsskillnad så att adopterade män avviker mer än adopterade kvinnor när det gäller familjebildning jämfört med syskongruppen.

Utbildning och etablering på arbetsmarknaden

Adoptivgruppen 25-30 år skiljer sig inte på något sätt från majoritetsbefolkningen när det gäller utbildning. 32 % har post-gymnasial utbildning och 11 % har grundskola som högsta avslutade utbildning i bägge grupperna. I syskongruppen har dock betydligt fler (51 %) post-gymnasial utbildning och färre (6 %) grundskoleutbildning. Nivån på fullbordade utbildningar varierar påtagligt mellan adopterade från olika ursprungsländer och är lägre hos dem som var äldre när de adopterades.

Med hänsyn till sin utbildningsbakgrund har de adopterade 25-30 år betydande svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Endast 66 % av de adopterade mot 74 % i majoritetsbefolkningen hade en anställning i november 1998. 10 % uppbar socialbidrag under mer än 6 månader 1998 mot 7 % i majoritetsbefolkningen som en indikation på långvariga svårigheter att komma in på arbetsmarknaden. Adoptivgruppen ligger dock betydligt bättre till än invandrargruppen i detta avseende där 63 % (UE) respektive 58 % (EU) hade en anställning i nov-98 och 27 % (UE) respektive 20 % (EU) uppbar socialbidrag i mer än 6 månader.

När analysen också kompenseras för social bakgrund och egen utbildning så framträder ett mönster. De unga invandrarnas respektive de unga adopterades svårigheter att komma in på arbetsmarknaden ligger då på ungefär samma nivå, klart skild från syskon och majoritetsgrupp.

Ny vetenskaplig artikel om internationellt adopterades risker att utveckla allvarlig psykiatrisk symtomatologi och sociala störningar

Frank Lindblad, Institutet för Psykosocial Medicin (IPM), Karolinska Institutet, Solna

Artikels fullständiga beteckning

Hjern A., Lindblad F., & Vinnerljung B. Suicide, psychiatric illness and social maladjustment in inter-country adoptees in Sweden. *The Lancet*, 360, 443–448, 2002.

Forskargrupp

Docent Anders Hjern, Karolinska Institutet, huvudförfattare.
Docent Frank Lindblad, Institutet för Psykosocial Medicin (IPM) och Nationellt Centrum för Suicidforskning och Prevention av Psykisk Ohälsa (NASP).
Docent Bo Vinnerljung, Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS), Socialstyrelsen.

En serie av studier om internationellt adopterade.

I en serie studier av unga internationellt adopterade har forskargruppen analyserat data från ett flertal nationella databaser, bl.a. Inkomst och Förmögenhetsregistret, Patientregistret, Dödsorsaksregistret och Registret över lagförda. Syftet med studierna är att ge en bred beskrivning av livssituation och hälsoläge hos unga internationellt adopterade som underlag för utvecklingsinsatser för denna relativt nya grupp i det svenska samhället.

Den första artikeln är nu publicerad. Den beskriver internationellt adopterades risker att utveckla allvarlig psykiatrisk symtomatologi och sociala störningar.

Studiegrupperna

I databaserna har internationellt adopterade definierats som personer som

- (1) registrerats som invandrade till Sverige före sju års ålder
- (2) är födda i Asien eller Latinamerika
- (3) har två föräldrar som är födda i Sverige men aldrig har bott utanför Sveriges gränser.

Ett fåtal internationellt adopterade ingår därmed inte i studien, t.ex. de som adopterats av ensamstående, de som har adopterats inom Europa och de som adopterats av svenskar som bott utomlands.

Den aktuella studien baseras utifrån ovanstående definition på en grupp internationellt adopterade som består av 11 320 individer födda 1970–79 som har följts upp i olika nationella register från 1986–95.

Vi har jämfört dessa grupper med majoritetsbefolkningen, dvs. den del av befolkningen – i motsvarande åldrar – som har två svenskfödda föräldrar, men som själva är födda i Sverige. Vi har också jämfört de adopterade med två andra urval av befolkningen. Det första urvalet består av biologiska barn till adoptivföräldrarna, "syskongruppen". Det andra urvalet består av utlandsfödda barn som invandrat till Sverige före sju års ålder, "invandrargruppen" vars mor enligt Föräldraregistret är född i samma världsdel som barnen själva.

Studiegruppernas sammansättning presenteras i Tabell 1. Adoptivgruppen är något yngre i genomsnitt och är betydligt oftare av kvinnligt kön (drygt 60 %) än jämförelsegrupperna.

Resultat

Adoptivföräldrarna

Det finns adoptivföräldrar i alla landsdelar, städer som landsbygd, och i alla sociala samhällsskikt i Sverige. Som grupp betraktat är adoptivföräldrarna en resursstark grupp föräldrar med höga medelinkomster och lång utbildning, som oftare än andra bor i villa. Adoptivföräldrarna är också äldre, mer sällan ensamstående, har mer sällan vårdats på sjukhus för missbruk eller psykisk sjukdom och är mer sällan kriminellt belastade än befolkningen i stort.

Sociala problem - missbruk och kriminalitet

I Tabell 2 redovisas hur många som vårdats på sjukhus för narkotika- och alkoholmissbruk och hur många som finns upptagna i registret över lagförda. Som framgår av tabellen är siffrorna för de adopterade högre än för genomsnittsbefolkningen och för syskongruppen. För att beräkna hur mycket vanligare det är att adopterade drabbats i dessa avseenden har vi gjort en statistisk analys där vi räknat ut så kallade Odds Ratios (OR). Detta begrepp motsvarar ungefär överrisk. Det innebär att om OR är 2 när man jämför adopterade med en viss grupp så är risken fördubblad hos adopterade jämfört med denna grupp. Om OR är 0,5 så är risken hälften, osv.. Vid dessa beräkningar har vi också vägt in att grupperna skiljer sig åt vad gäller köns- och åldersfördelning. Detta kan kallas för att vi har "matchat för kön och ålder". Annars skulle skillnader mellan två grupper kunna förklaras t.ex. av att den ena gruppen är yngre, något som bl.a. skulle innebära en lägre risk att de som tillhör denna grupp hunnit utveckla symtom.

Dessa statistiska analyser finns redovisade i Tabell 3. När vi jämfört med genomsnittsbefolkningen så har vi också gjort ytterligare en statistisk analys. Vi har således i den andra kolumnen justerat för att de adopterade vuxit upp i familjer med högre s.k. socioekonomisk status. Vi får därigenom i denna andra kolumn fram bättre mått på de adopterades sårbarhet. Den första kolumnen däremot visar bättre hur det faktiskt går för de adopterade – och i detta ingår en positiv effekt av att de kommit till familjer som lever under gynnsamma sociala förhållanden. Jämförelsen med syskonen uppfattar vi som den bästa jämförelsen för att belysa de adopterades sårbarhet.

Psykiatrisk sjuklighet och självmord

I Tabell 4 redovisas hur många som fullbordat självmord, hur många som vårdats ineliggande på sjukhus p.g.a. en psykiatrisk sjukdom samt hur många som genomfört självmordsförsök som föranlett inläggning på sjukhus. På samma sätt som för sociala problem har vi gjort en statistisk analys för att värdera om riskerna är ökade för adopterade. Denna analys redovisas i Tabell 5.

Risikfaktorer inom adoptivgruppen

I Tabell 6 redovisas riskfaktorer inom gruppen internationellt adopterade. Att vara adopterad vid fyra års ålder eller senare och att ha Latinamerika som sin ursprungskontinent ökade risken för att utveckla såväl psykiatriska som sociala symtom.

Vilka slutsatser kan man dra av studien?

Internationellt adopterade löper en betydligt större risk än genomsnittsbefolkningen att utveckla psykiatriska symtom/missbruk som kräver sjukhusvård. Likaså är risken ökad för självmord och självmordsförsök samt för allvarlig kriminalitet. Det bör dock betonas att dessa negativa utfall endast gäller ett litet antal faktiskt drabbade av alla internationellt adopterade (se Tabell 2 och 4).

Redan i början 1980-talet beskrevs att adoptivfamiljer i Stockholm i högre grad än andra grupper sökte barnpsykiatriskt vård. Detta har ibland förklarats med en ökad benägenhet hos adoptivföräldrar att söka sådan hjälp snarare än att hjälpbehovet skulle vara större hos adoptivbarn. Vår studie talar dock för att adoptivfamiljers hjälpsökande är adekvat. Sjukhusvård med psykiatrisk diagnos är inte bara vanligt hos adopterade under barn- och ungdomsåren, när föräldrarna oftast tar initiativet till kontakten med psykiatri, utan i minst lika hög grad även hos unga vuxna.

Det går inte att dra några slutsatser från denna studie om andra typer av psykiatrisk problematik eller om psykiskt välbefinnande inom gruppen i dess helhet.

En kommande rapport är avsedd att beskriva andra aspekter av de internationellt adopterades psykosociala utveckling och fokuserar på vägen in i vuxenlivet.

Förslag till åtgärder

Malin Irhammar

Det finns behov av att skapa en god systematik i tillvaratagande, genererande och spridning av kunskap om adoptivfamiljer/adopterade. Detta kan ske genom ett välfungerande nationellt resurs- och utvecklingscentrum till vilket såväl nationell

som internationell forskning av hög kvalitet knyts, och till vilket även långsiktiga utbildningsinsatser kopplas avseende professioner inom barnavård, skola, socialvård, psykiatri, medicin etc.

Jag menar att vi idag inte är tillräckligt nogsamma med vilka resultat vi får. Vi har heller inget bra system för att ta tillvara eller planera för framtida forskning.

Ett sådant centrum kan också fungera mer långsiktigt för kunskapsinsamling och utbildning av barnavårdscentraler, skolor, psykiatri, socialvård och andra. I dag sker mycket av insatserna på frivillig väg genom olika organisationer och på kunskap som ibland har lite för mycket av ad hoc karaktär. Det behövs mer systematik.

Lemm Proos

1. Nationella riktlinjer för omhändertagande och stöd till adopterade och deras föräldrar bör fastställas. En arbetsgrupp bör ges i uppgift att formulera ett förslag. En utgångspunkt för detta arbete bör vara de behov och resursönskemål som adoptiv- och adopteradeföreningarnas representanter uttryckte i enkätsvar och vid möten i Uppsala och som sammanstälts som en del av adoptiv-centrumverksamheten där.

2. Ett nationellt centrum bör inrättas för information, kunskapsinsamling, rådgivning, ev. vissa utredningar, utbildning och forskning. Alternativt kan några centrum med olika inriktning samverka. Även regionala och lokala centrum bör utvecklas. Samverkan bör ske mellan centrumen, samt kunskaps- och forskarnätverk bör byggas upp.

Jag tycker att vi också ska bilda en nationell arbetsgrupp till vilken vi bl.a. kan knyta den kompetens som finns representerad här i dag. Det handlar om pedagogisk, psykologisk, socialvetenskaplig och medicinsk kompetens och jag kanske har glömt ytterligare någon disciplin. Vi kan nå konsensus om vilka discipliner som är viktiga och bilda denna arbetsgrupp som kan komma fram till nationella riktlinjer för omhändertagande av adopterade och deras föräldrar. Vi kan ta hjälp av det arbete som redan gjorts av adoptionsorganisationerna i att inventera vilka behoven är. Vi träffades i Uppsala och det dokument som där togs fram kan utgöra en startplatta.

Samtidigt är det viktigt att etablera ett nationellt centrum för information, kunskapsinsamling, ev. vissa utredningar, rådgivning, utbildning och forskning. Det handlar inte bara om den medicinska kunskapen utan om alla dessa discipliner. Vi bör även vidga diskussionen till att omfatta regionala och lokala centrum eftersom adopterade finns i hela landet.

Vi kan bygga på tidigare mer specialiserade erfarenheter. I Uppsala har vi haft medel från Socialstyrelsen för att undersöka kroppslig utveckling i huvudsak. Ett nationellt centrum ska ha en betydlig bredare kompetens och arbeta nära varje disciplin så att det inte blir isolerat.

Christina Lagergren

Alla önskar sig ett multidisciplinärt centrum som kan syssla med kunskapsuppbyggnad. Jag vill särskilt tala för min språkdal. Jämtlands läns landsting erbjuder i dag alla nya adoptivföräldrar logopedkontakt. Och det har fungerat bra. En konsultation i samband med ankomsten är en bra modell. Då har man ett namn och en kontakt. Ibland behövs den tidigare men ofta blir den aktuell i samband med skolstarten. Man kanske bara har behövt glesa kontakter men när det är dags att börja skolan finns redan kontakten precis som med doktorn. Föräldrarna behöver individuella råd och tips om språkliga förhållningssätt. Man får mer eller mindre välbetänkta råd från alla möjliga håll.

Jag efterlyser också fler språkförskolor. Det behöver finnas fler vuxna runt de här barnen som behöver språklig stimulans. Vidare anser jag att uppskjuten skolstart ska vara det normala. Det är särskilt viktigt med tanke på att adoptivbarnen blir äldre och äldre när de kommer hit. Det kan då vara förödande att komma in i en skola vid sex års ålder och ha bytt både kultur och språk. Dessa barn behöver mer tid på dagis där man har ett mer grundligt och nära språkligt förhållningssätt för att kunna leva sig in i språket. Här behöver också personalen fylla på sina kunskaper kontinuerligt.

Slutligen har jag en dröm om att precis som man har tillgång till skolläkare och skolpsykolog ska man ha tillgång till skollogoped.

Marianne Cederblad

Vi gjorde försök i Lund med att erbjuda adoptivföräldrar som just fått sitt barn kontakt med barnpsykiatri men det var få som var intresserade. Föräldrarna hade en önskan om att känna sig som vanliga föräldrar. Däremot finns ett behov bland blivande adoptivföräldrar att diskutera med andra blivande adoptivföräldrar. Det tror jag man gör bäst på det sätt som görs nu nämligen i adoptionsorganisationerna, så jag tror inte man ska bygga upp några speciella adoptionsmottagningar i kommunal- eller landstingsregi. Det är viktigt att adoptivbarnen inte utsätts för alltför stora skolkrav. Man ska komma ihåg att de har en annan bakgrund, bl.a. genetisk och ibland svåra upplevelser i bagaget. Det har funnits en tendens att förneka detta i adoptionskretsar och det är väl viktigt att forskningen får korrigeras dessa åsikter. Ett kunskapscenter är viktigt där de som ska behandla de här familjerna kan hämta den nyaste kunskapen. Vidare är det viktigt att kunskaper om adoptivbarn ingår i grundutbildningen för socialsekreterare och psykologer och att det finns möjlighet till vidareutbildning. Men adoptivbarn ska behandlas utifrån de problem de har. Handlar det om exempelvis ADHD, självmordstankar och identitetsproblem finns kunskaperna redan. Det ska vara naturligt för adoptivbarnen att söka sig till barn- och ungdomspsykiatri precis som alla andra barn men det är viktigt att vårdarna där får kunskaper utifrån forskning.

Frank Lindblad

Jag vill presentera ett kompletterande barnpsykiatriskt perspektiv i fråga om specialmottagningar. För tio år sedan stod jag inför ett liknande vägval när det gällde sexuella övergrepp mot barn. Då gick jag också på linjen att kunskaperna skulle finnas i hela barn- och ungdomspsykiatri. I dag ångrar jag det beslutet. Barnpsykiatri är ju en speciell verksamhet som ibland beskylls för att inte ha någon egen vetenskap. Jag tycker egentligen att det är barnpsykiatriens styrka, att den kan låna av olika vetenskaper och olika kunskapsområden. Jag brukar kalla det för perspektivintegrering. I ett team som ska möta adoptivbarn behövs följande kunskapsområden: språkutveckling, neuropsykologi, pedagogik, traumapsykologi,

psykologi och barnpsykiatri som gäller speciellt för adoptivfamiljerna. Tillsammans kan de fokusera på de speciella problem som möter adoptivföräldrar och adopterade. Det måste finnas någon kraft i ett sådant team som väver samman de olika kunskapsområdena. Det kan vara barnpsykiatern inom barnpsykiatrin. Inte bara därför att jag är barnpsykiatriker utan för att vi är vana vid att smälta samman liknande frågor.

Detta är viktigt eftersom jag blivit djupt berörd när jag fann den överrask för självmord som finns bland adopterade. Jag är också djupt berörd över de existentiella problem som unga adopterade förmedlat till mig och som inte så lätt låter sig fångas i vetenskap. En annan fråga som jag också känner mig orolig för är den studie som visar den relationsskörhet som kan skönjas av att färre barn till adopterade bor ihop med båda föräldrar.

Jag talar mig alltså varm för en specialisering. Om vi skapar ett nationellt centrum som kan vara knutet till ett sådant team kan det också fungera i en nätverksorganisation med förgreningar över hela landet. Specialistteamen skulle formeras olika beroende på förutsättningarna i det aktuella landstinget och antalet adopterade. I Stockholms län kanske det ska finnas en fast organisation medan den i andra delar av landet kan vara mer löst sammanhållen.

Vidare efterlyser jag öppna förskolor för adopterade och en specialiserad barnvårdscentral med kunnig barnmedicinsk personal. Det är allvarligt när adoptivföräldrar i dag får svävande och glidande svar. Det är ett dilemma när man inte tar in alla de olika perspektiv som kan vara roten till ett barns problem.

Diskussion

Inlägg från deltagarna återges nedan i sammanfattad form.

Johan Högberg, Adopterades röst: Vi har alla hört uttrycket att det går bra för de flesta av oss. Men man kanske ska vara försiktig när man uttrycker sig så. Det är ett uttryck för en viss optimism för adoption som företeelse men det hjälper inte oss som grupp. Det är viktigt att tidigt upptäcka var sårbarheten finns, inte bara utfallet. Jag efterlyser en distinktion mellan å ena sidan sårbarhet och å andra sidan utfall p.g.a. sårbarhet. I dag vet vi inte om det finns en liten grupp som är extra sårbar eller om denna grundsårbarhet finns hos alla. Men man kan anta att det finns en grundsårbarhet hos alla, som i vissa fall ger ett extremt utfall. Den möjligheten måste vara öppen för att inte skapa en offergrupp bland adopterade och säga att detta kan vi ha som ett pris. Det är inte acceptabelt. Det finns alltså så allvarliga riskfaktorer, t.ex. en tidig separation, att de ger upphov till ett extremutfall.

Gunilla Andersson, Adoptionsrådgivning Stockholm: Jag har arbetat på rådgivningen i 14 år. För att illustrera vad föräldrarna vill ha av oss kan det handla om småbarn som är oselektiva i sina kontakter med vuxna. Föräldrarna säger att de går till alla andra vuxna likväl som föräldrarna. Vad beror det på? Det kanske är ett väldigt socialt barn. Det kan också hänga samma med andra problem som behöver tidig hjälp. Är det något som man kan vänta in eller bör man göra något nu? Det kan gälla problem i skolan, inte bara i skolsalen utan också på skolgården. Just när det gäller skolan har adoptivföräldrar ibland orealistiska förväntningar.

Sedan har vi problemen som visar sig i tonåren. När andra tonåringar slår sönder porslin, krossar adopterade fönster. När andra barn rymmer några timmar, rymmer adopterade några dagar.

Det är inte ovanligt att adoptivföräldrar agerar överbeskyddande. Och sedan säger de plötsligt att barnen ska ta ansvar utan att vara förberedda.

Vuxna adopterade visar ibland svårigheter att hantera relationer. De tror ofta att barn som växer upp med sina biologiska föräldrar lever i en idyll, att allt är solsken.

Ett särskilt problem gäller vuxna män adopterade från Asien. 35-åriga män uppfattas som pojkar av "Svensson".

Adoptivföräldrar har ett starkt behov av att känna att de är lyckade. Och när barnen inte är lyckliga drabbar det dem hårt. Det behöver de hjälp med.

Överlag förväntar sig de som kommer till oss att vi kan något om adoption.

Lena Nyberg, Barnombudsmannen: Jag instämmer helt i att vi behöver ett kunskapscentrum och mer stöd till föräldrar och barn. Det behövs ett mer riktat föräldrastöd. Jag vill ta upp de juridiska aspekterna: hela adoptionslagstiftningen utgår från vuxnas önskemål om att få adoptivbarn, inte barnens behov av att ha ett bra liv. Jag efterlyser en adoptionslagstiftning som utgår från barnen och ser gärna ytterligare en genomlysning av adoptionslagstiftningen som för in barnperspektivet. Sen tror jag att det behövs en ordentlig genomlysning av adoptionsorganisationernas ställning. En sådan genomlysning bör beakta att det finns en intressekonflikt inom adoptionsorganisationerna. Den offentliga insynen i organisationerna måste bli större, liksom när det gäller hela adoptionsprocessen. Detta är oerhört viktigt. Det finns en risk att man handlar med barn och vi måste kunna garantera att så inte sker. Därför behövs det en mycket stor offentlig insyn i den här verksamheten. En större genomlysning av hela lagstiftningen behövs för att detta ska bli riktigt bra.

Lenakim Arctaediuss Svenungsson, Adopterade koreaners förening: Till vardags är jag jurist. Jag skulle vilja ge en replik till Marianne Cederblad: det är fel att säga att det är en liten grupp som mår dåligt. Det är möjligt att detta inte gäller de flesta av oss men det kan finnas latent problem. Och Marianne Cederblad har bara studerat 200 personer mellan 13 och 16 år. Själv är jag 37 år och medianen i vår förening är 30 år. För många adopterade koreaner uppkommer frågeställningar i 30-årsåldern som en del kan ha haft i tonåren. Att dra slutsatsen att de flesta mår bra när undersökningen slutar vid 16 års ålder är inte särskilt trovärdigt.

Hela adoptivfamiljen behöver stöd. Vi har sett att det finns särskilda problem i relationen mellan den adopterade och adoptivmodern. Detta stämmer väl med de iakttagelser vi har inom föreningen. Det är samtidigt viktigt att vi inte betraktar adoptivfamiljen som en vanlig familj.

Jag vill poängtera att adoption pågår hela livet. Preventiva åtgärder är viktiga, inte minst för att minska risken för självmord.

Jag tror att det ofta handlar om en ganska liten insats. Gör man insatserna tidigt sparar man mycket möda senare.

Slutligen vill jag säga att Adopterade koreaners förening är för ett nationellt centrum.

Elisabeth Sandberg, Adoptionscentrum: Det känns efter många år som om det nu finns en chans att något kommer att hända – att adoptionsrådgivning blir offentlig och rikstäckande. Vi är en grupp med åtta organisationer som tillsammans har försökt precisera det här och har skrivit ner vad vi menar med nationellt resurscentrum för utredning, utbildning, konsultation och behandling. Vi anser också att man ska titta på ett regionalt – lokalt alternativ. På regional och lokal nivå kan man ha något som liknar familjecentrum. Där skulle man kunna ha öppen förskola och föräldrautbildning, rådgivning och behandling i samma lokaler även om det inte är samma huvudman.

Man ska vara klar över att även om nästan alla här är eniga om behovet av ett nationellt kunskaps- och resurscentrum så kommer det att finnas motargumentet och diskussioner om i vilken utsträckning denna grupp ska särbehandlas. Marianne Cederblad menar att de inte ska särbehandlas. Därför är det viktigt att vi preciserar behovet och tänker igenom vad som behövs. Vilka individer behöver söka sig till speciellt adoptionskunniga tjänster och vilka kan istället söka sig till den vanliga vården? När det gäller åtgärder vill jag hänvisa till en bok som utgavs av NIA redan 1991. Den innehåller intervjuer och många konkreta förslag som är aktuella än idag.

Det kommer att kosta pengar. I dag är det alltför vanligt att föräldrar valsa runt och när de till slut kommer till rätt person får de frågan varför de inte kommit tidigare. Att valsa runt kostar också mycket. Stora kostnader döljs redan i dag.

Margret Henningsson, Forum för adopterade: Det behövs mer forskning kring hur våra barn kommer att få det. Vad händer med min son eller dotter? Det behövs forskning kring hemutredningar. Vilka får och ska få adoptera? Särbarheten – hur kan omgivningen hjälpa till? Mycket beror på vilken familj barnen kommer till. Det är viktigt att man i forskningen också tittar på situationen för de adopterade från Östeuropa som nu är en stor grupp. Man bör även titta på de ensamstående adoptivföräldrarna.

Vi måste bli bättre på att använda kunskaperna. Jag har jättestora förväntningar på utredningens arbete och vilka effekter det

kommer att få. Men att kunskaperna finns betyder inte att de utnyttjas av de människor som finns i samhället och bland yrkesmänniskor och som möter mig som adopterad när jag väl behöver möta kunniga människor.

Kunskaperna omfattar även adoptionsorganisationerna och ursprungsländerna. Adoption är en process som börjar i ursprungsländerna. Det finns en sårbarhet hos adopterade som grupp. Här finns en gräzon och vi kan finnas med i det förebyggande arbetet.

Mats Wingborg, Barnens Vänner: Vi ser ett stort behov av fördjupade kunskaper bland våra medlemmar. Vi är en liten förening som sedan 1992 har förmedlat 1 500 barn, i början från Sri Lanka och sedan 1995 nästan uteslutande från Kina. Barnens Vänner har en speciell profil när det gäller ursprungsland. Från Kina kommer ungefär 65 barn per år, nästan enbart flickor. När det gäller Kina vet man nästan aldrig något om föräldrarna. Vi har en ovanligt stor grupp ensamstående föräldrar, helt enkelt för att Kina är öppet för ensamstående. Under en period kom många barn till ensamstående. Vi måste ha bättre kunskaper för att kunna erbjuda stöd till medlemmarna. Var får man reda på mer om bakgrunden i Kina, är en fråga för Barnens Vänner.

Vi är en liten organisation och vi måste samarbeta med andra. Därför vore det bra med ett nationellt kunskapscentrum. Vi som organisation ska inte stå för behandling. Men resultaten kan stärka våra egna insatser och bidra till att formulera krav till myndigheter och på forskningen.

Lotta Landerholm, Östermalms psykologmottagning: Jag är psykolog och terapeut och själv svenskadopterad. Dessutom har jag forskat kring adoptionserfarenheter under vuxenlivet. Hur ska man betrakta den procent adopterade med problem i förhållande till gruppen som helhet? En del adopterade mår bra, några mår dåligt. Men den stora gruppen brottas med sin adoptionserfarenhet. Och det är en svår brottningsmatch. Hela gruppen kommer under skeden av sitt liv att få svårigheter, exempelvis existentiella problem. I forskningen förklaras nästan alltid detta med den tidiga separationen. Och det är sant! Men som med alla trauman beror utgången på hur traumat förvaltas. Hur lever man i nuet med sin historia?

Jag anser att mer forskningsintresse bör inriktas på adoptivföräldrarna. Vilka förmår att förvalta detta uppdrag? Vad känne-

tecknar en familj som kan hantera att man är annorlunda, att man är infertil, att man har hand om ett barn som har ett särskilt sätt att relatera både till sig själv, till föräldrarna och omgivningen? Tar de hand om sina barn på ett särskilt sätt på grund av denna annorlunda erfarenhet. En studie av adoptivföräldrar borde göras utifrån barnets behov. Adoptivföräldrar kan ju vara mer eller mindre lämpade.

Förslaget om ett kunskapscentrum är utmärkt. I dag är det mest adoptivföräldrar som har positioner i den här världen. De som forskar är ofta adoptivföräldrar. Jag tycker vi ska verka för att fler adopterade kommer in i forskningssammanhang, i konsultationer och kunskapssammanhang. Vi har en annorlunda utgångspunkt in i problemställningen.

Jag vill ge ett konkret förslag: Det kostar pengar att adoptera. Därför tycker jag att samtidigt som man adopterar ska man deponera en summa pengar som den adopterade sedan kan ha tillgång till för samtal. Vissa händelser i den adopterades liv, t.ex. mödrablivandet, kräver särskild uppmärksamhet.

Annika Nilsson: Det står helt klart att vi har en överrepresentation bland adopterade. Men vi bör inte bara titta på när det går riktigt illa. Vi måste också titta på andra problem som kan komma under resans gång, vilket stöd och vilken rådgivning behövs då? Vilka krav ska ställas på alla inblandade parter? Förslaget om ett nationellt kunskapscentrum är faktiskt inte sprillans nytt. Det kanske behövs nationella, regionala och lokala insatser med hänvisning till denna överrepresentation. Men vi måste samtidigt ställa några kritiska frågor. Finns det inte också andra grupper i samhället som har en liknande överrepresentation? Detta blir den avvägning som landstingen och kommunerna kommer att göra. Är denna överrepresentation verkligen exceptionell, kommer landstingen och kommunerna till syvende og sist att fråga sig.

Frank Lindblad: Allt tyder på att det finns denna överrisk. Det som är speciellt är den komplicerade bakgrunden. Problemen finns inom så många olika områden och om man inte uppmärksammar detta finns det risk att de missförstås.

Mitt förslag är därför en breddning till att också omfatta andra kompetenser. Jag tror att det måste finnas en samling kring att försöka förstå barnet första gången. Det handlar trots allt inte om att tillskapa nya resurser utan att se till att barnet får en snabb och korrekt behandling. Detta specialteam behöver inte nödvändigtvis

svara för alla behandlingar. Det blir mer av ett konsultationsteam som har sin förankring i den vanliga barnpsykiatrin. Det blir ingen isolerad verksamhet.

Hanna Wallensten, Adopterade etiopierna och eritreanernas förening: Jag vill ta upp frågan om hudfärg och utseendets betydelse. I studierna har man svårt att urskilja dessa aspekter. Vi tror att man måste möta olika typer av fördomar beroende på hur man ser ut. Vi måste diskutera hur vi ska möta rasism. När det gäller längden är det en sak om det kan leda till fysiska svårigheter men ska man medicinera bort avvikelser? Jag fick själv höra av skolsköterskan på högstadiet att jag inte växte enligt längdkurvan. Vilken strategi finns för att adopterade ska trivas med sig själva?

Ursula Öhman, Nätverket för adoptionsfrågor i Stockholms län: Jag arbetar på en öppen förskola och Stockholms stad betalar hyran. Nu är vi på det tolfte stället. Öppna förskolan är i första hand till för föräldrarna. Jag har också haft lek- och språkgrupper och vi har försökt ge en viss föräldrautbildning. Jag träffar ensamstående adoptivföräldrar och tänker: hur ska det gå? Det finns en oerhörd gemenskap mellan föräldrarna.

Ulla Moberg-Hovmark, Adoptionsrådgivning Skaraborg: Jag är socialarbetare och psykoterapeut. Själv hoppas jag att vi får ett nationellt centrum. Men man bör också tänka lokalt där det kan vara långt till specialisterna. Vi på adoptionsrådgivningen har avtal med fyra kommuner. I samband med adoptionen har föräldrarna erbjudits tre kontakter med mig där jag gör hembesök och tittar på anknytningen. Möjligheten till anknytning är basen till att vi låter barn komma till familjer istället för att växa upp på barnhem. Föräldrarnas benägenhet att söka hjälp beror på hur konkret man är i erbjudandet. De som fått detta erbjudande har tagit det och erfarenheten har varit positiv. En kontakt är skapad så att de sedan återkommer av sig själva. Det är viktigt att vi forskar kring hemutredningar med fokus på adoptivföräldrar. Det blir en hjälp för barnen.

Marit Ahrnbom, AFO: Våra medlemmar är i första hand inhemskt adopterade och adopterade från Europa. Det finns alltså en stor världsdelen som forskningen hittills inte omfattat. Vi är 50 000–90 000 svenskadopterade personer och därtill kan man lägga de 70 000 finska krigsbarnen av vilka 15 000 stannade kvar. Vi har en kunskap i livstidsperspektiv, vår äldsta medlem är 96 år. Adoption pågår hela livet. Vi ställer oss också bakom ett resurscenter. Men

man bör inte uteslutande fokusera på internationella adoptioner utan också på svenska adopterade och inomeuropeiskt adopterade.

Lemm Proos: Det är viktigt att snabbt komma igång med preventiva insatser. Detta behöver inte kosta mycket utan är en prioriteringsfråga. Tag Uppsala t.ex., där jag arbetar: varför stödjer inte Uppsala kommun familjestöd och föräldrautbildning för adoptivföräldrar? Hittills har detta i hög utsträckning byggts på idealitet och engagemang hos adoptivföräldrar och adoptionsorganisationerna och har bidragit till att kommunerna inte riktigt har tagit sitt ansvar. Idealitet kan bli rätt slitsamt till slut. Därför bör vi snarast tillsätta den arbetsgrupp jag talade om tidigare och inte invänta kunskaps- och resurscentret.

Anna Thelander, Ensamstående adoptivföräldrars förening: Jag är psykolog. Att titta på statistik och hur det har gått för adoptivbarn och bedöma behov av kunskapscentrum utifrån det känns väldigt främmande för mig. Vi bör komma ihåg att varje adoptivbarn är unikt. Varje adoptivbarn vet att han eller hon är avvisat, not wanted, ett sår som alltid finns. Å andra sidan är barnet mycket efterlängtat. Denna känsla är något som personen bär med sig hela livet. Det finns en skörhet. Vi måste fokusera på varje adoptivbarn för att avgöra hur han eller hon hanterar såret.

Frank Lindblad: Vi har känt oss starkt påverkade av resultatet i vår forskning och vi planerar flera nya projekt. Vi har också ett nätverk med andra forskare. Jag hoppas att vi ska kunna bedöma de adopterades hela livssituation i de tragiska fall där adopterade tagit sitt liv. När det gäller hudfärg planerar vi ett projekt som gäller unga kvinnor med asiatiskt utseende och huruvida de blir bemötta på ett annat sätt. Jag vill poängtera att vi inte har valt bort något område. Att se på de europeiskt adopterade är också viktigt. I fråga om adoptivföräldrar som forskare finns både fördelar och risker. Men jag tror att vi ska engagera både adoptivföräldrar och adopterade i forskningen.

Christina Lagergren: Att man särskilt fokuserar på en grupp som är överrepresenterad är inte konstigare än att vi har smärtkliniker för människor med smärta. Detta är inte särbehandling, något som för övrigt är ett vackert ord. Vi ser i dag kvasibehandlingar, inte minst när det gäller språkutveckling. Om man inte får adekvat språkhjälp påverkas inlärningen vilket gör att man inte klarar skolan och resten av livet. Det är viktigt att det finns möjlighet till konsultationer där man kan få en differentialdiagnos för att be-

döma vad som ska göras. Jag kan inte nog poängtera betydelsen av ett nationellt kunskapscentrum och den förslagna arbetsgruppen.

Anders Hjern: Varför ska vi ha ett nationellt kunskapscentrum för adopterade? Jo, därför att det handlar om barn som växer upp utanför sina ursprungshem och där samhället har en viktig del i var det nya hemmet blir. Då har samhället ett särskilt ansvar. Detta gäller adopterade men det finns även anledning att vidga gruppen till att omfatta fosterbarn. Vi behöver forskning om barn som både tillfälligt och permanent växer upp utanför sina ursprungshem.

Ingegerd Brofalk, Adoptionsrådgivning Stockholm: Man säger att även andra grupper behöver stöd men hur många grupper har samma problem som adopterade. Många gånger kallas vi till skolor därför att något barn är stökigt och inte lyssnar. I ett fall hade man satt pojken i en liten mattegrupp men han lärde sig ändå inget. Han var elva år och hade inget talbegrepp, något skolan inte förstod. När skolan fick veta vilka begreppssvårigheter han hade fick han sitta ensam med läraren och lära sig matte från början. Därefter hade han inga koncentrationssvårigheter. Det behövs bara en liten insats och hade detta inte skett hade han pajat ur på högstadiet.

Karin Berg, AFO: Jag är 39 år och ingen kan se av mitt utseende att jag är adopterad, något jag delar med många i vår förening. Jag visste inte till för tio år sedan att jag var adopterad. Nationellt centrum i all ära men om ingen talar om för oss att vi är adopterade är den inte till någon nytta. Vi har ett ökande antal barn som kommer från Polen och Östeuropa. Hemlighetsmakeriet fortsätter. Adoptivföräldrar kan känna sig trampade på när det då ska komma överifrån att det ska lagstiftas om skyldighet att berätta detta. En sådan skyldighet kan betraktas som ett översitteri av myndigheterna. Men vi måste ha klart för oss att vara adoptivföräldrar är annorlunda, varken sämre eller bättre än annat föräldraskap. Men annorlunda. Den bästa tiden då det är läge att berätta för barnen att de är adopterade kommer aldrig. Många söker inte sina biologiska föräldrar förrän adoptivföräldrarna dött. Jag föreslår därför att adopterade vid 18 års ålder får ett brev där det står att de är adopterade.

Elsa Nyberg, föräldrautbildare: Samhällets ansvar är att förbereda föräldrarna. Det smärtar att det inte är fler kommuner som tar detta ansvar enligt socialtjänstlagen. Jag tror visst att organisationerna gör ett jättebra jobb, det är dit kommunerna hänvisar föräldrarna, men ansvaret måste ligga på kommunerna. Under hela

denna diskussion har jag inte hört NIA nämnas. Vi har ju faktiskt en övergripande myndighet som kanske inte är det nationella kunskapscentrum som efterfrågas här men som ändå ska stå för den här insynen och ha koll på hur barn kommer till det här landet. Jag skulle önska att NIA:s insatser var starkare i adoptions-sammanhang.

Inger Sundkvist, Folåsa behandlingshem: Vi är landets enda behandlingshem för adoptivbarn. Diskussionen i dag är oerhört positiv. Vi ser enorma behov och tvingas avvisa barn som behöver stöd och hjälp. De som kommer till oss har tvångsvård. Så här kan det inte få fortsätta. Vi behöver såväl forskning som praktisk erfarenhet. Det finns mycket kunskap men den behöver sättas samman. Vi ser det som har stöd i Franks och Anders resultat, alltså tonårsflickornas destruktivitet. De skär sig. De har ett självdestruktivt beteende. De värderar sig själva väldigt lågt. Hur kan vi behandlingsmässigt jobba för att hjälpa de här barnen för att undvika att det inte händer? Tanken på ett nationellt resurscentrum är bra och jag hoppas att det etableras i statlig regi så att vi slipper det vanliga schackrandet om pengar som präglar landstings-kommunal och kommunal verksamhet.

Malin Irhammar: Vi måste nogsamnt överväga hur vi ska använda resurserna. Det handlar naturligtvis om både ekonomiska, för till den punkten kommer man förr eller senare när man ska göra prioriteringar, men också hur vi använder de kunskapsmässiga resurser som vi har och som inte bara handlar om det som är specifik adoptionskunskap utan också sådant vi tangerar här idag och som rör mycket bredare kunskap. Därför blir det av stor vikt att nogsamnt diskutera det som det finns en enighet om här, att skapa någon form av resurscentrum. Samtidigt finns det en farlig tendens att bli förälskad i sina egna teorier och projekt. Någon måste hålla tummen i ögat på diskussionerna så att det verkligen får den bredd och den relevans så det får den praktiska konsekvens som vi vill ha. All forskning har bara ett syfte, nämligen att skapa bättre villkor. Men vi är inte särskilt bra att samla oss kring vad det egentligen är vi behöver kunskap om och vi är inte heller bra på att förvalta och förstå den kunskap vi har samlat in. Vi sitter här och gör ganska vilda spekulationer, det borde vi inte göra. Det är viktigt att någon skärskådar oss. Även innehållet i ett resurscentrum behöver diskuteras för det finns önskemål om att det ska tillfredsställa alla. Vi kan redan nu se att detta inte är realistiskt.

Nästa steg i diskussionen är väldigt viktig, vilka som kommer att vara delaktiga och hur den kommer att gestalta sig. Det gäller att hålla tummen i ögat på forskarna.

Frank Lindblad: Det är intressant att också titta på fosterbarn. Även givarinseminerade är intressanta. Det är viktigt att vi har en nära samordning mellan kunskaper och behandling. Varför ska vi prioritera adopterade? Jo, därför att deras situation har en komplexitet. Ett annat skäl är socialetiskt. Vi har politiskt beslutat om adoptionsprocessen och Sverige har blivit ett av världens största adoptionsländer. Därför har vi ett stort ansvar för hur vi förvaltar den processen.

Annika Nilsson: Det har varit en väldigt intressant eftermiddag som givit oss mycket på fötterna. Vi kommer nu att fortsätta utredningsarbetet. Min utgångspunkt är att bli adoptivfamilj är ett annat sätt att bli familj. Om man jämför med en biologisk familj är adoptivfamiljen varken sämre eller bättre, men den ställer andra krav, har andra utmaningar och en annan glädje och sorg. Vi i samhället accepterar och legitimerar internationella adoptioner. Därför ska vi också se till att vi ger barnen den bästa hjälp och det bästa stöd man kan få. Problemet är att frågan om internationella adoptioner hittills mest varit en sak för de närmast berörda – adoptionsorganisationer och adoptivföräldrar. Nästan alla de som forskat ang. adoptioner, de som arbetat som socialsekreterare och andra yrkesgrupper har en personlig anknytning till adopterade.

Detta präglar även statens insatser. Myndigheten som har hand om internationella adoptioner, NIA, är t.ex. mindre än den kommission som reviderade bibeln.

Min förhoppning är att vi ska åstadkomma en förändring. Internationella adoptioner måste vara en fråga för oss alla och alla nivåer i samhället. Jag måste övertyga Kommunförbundet och jag måste övertyga staten.

Idag har flera väckt frågan om att vidga perspektivet till att inte bara handla om adopterade utan överhuvudtaget barn som inte växer upp i sina egna hem. Överlag måste samhället ta ett större ansvar, och vi måste se till att resurser också finns.

Forskningen visar att vi kan hjälpa flera om det preventiva arbetet blir bättre, vilket jag hoppas att vi kan arbeta vidare med i utredningen.

Utredningen har fått förlängd tid till maj 2003 och vi kommer med ett betänkande i början av juni. Det är möjligt att hearingen läggs som bilaga till betänkandet.

Jag hoppas få in synpunkter och idéer och ni får gärna höra av er. Vi vill ha så många synpunkter som möjligt. Tack för idag.

Deltagarförteckning

Följande personer deltog i den forskningshearing som Utredningen om internationella adoptioner anordnade onsdagen den 9 oktober 2002 i Skandiasalen, Riksdagshuset, Stockholm

Moderator

Anders Hjern, docent, barnläkare, Karolinska Institutet, Solna, expert i utredningen

Forskare

Malin Irhammar, fil. dr i psykologi, Högskolan i Kristianstad
Lemm Proos, med. dr, barnläkare, Akademiska sjukhuset, Uppsala
Christina Lagergren, leg. logoped, Södersjukhuset, Stockholm
Marianne Cederblad, prof. em. i barn- och ungdomspsykiatri, Lunds universitet
Frank Lindblad, docent, barn- och ungdomspsykiater, Institutet för psykosocial miljömedicin, Karolinska Institutet, Solna

Utredningen

Annika Nilsson, riksdagsledamot och särskild utredare
Gunilla Cederström, sakkunnig, Länsstyrelsen i Stockholms län
Gunilla Bodin, sakkunnig, NIA
Jan-Åke Eriksson, expert, Folåsa behandlingshem
Anna Flyme Ahlstrand, sekreterare
Birgitta Hagström, sekreterare

Adoptionsorganisationerna

Adoptionscentrum, AC, Elisabeth Sandberg, Gunilla Syrén, Jan Göransson
Barnen framför allt – adoptioner, BFA, Birgitta Sujeebun Olofsson, Margareta Wilholm

Barnens vänner, BV, Katarina Enegren, Michael Öhlund, Mats Wingborg
Familjeföreningen för Internationell Adoption, FFIA, Kaisa Hammar, Maud Zackrisson
Adoptionsföreningen La Casa Pia Furumo

Intresseorganisationerna

Adopterade etiopierna och eritreanerna, Hanna Wallensten AFO, Karin Berg, Marit Ahrnbom
Adopterade koreanerna, AKF, Lenakim Arctaedius Svenungsson, Anna von Melen
Adopterades röst, Johan Högberg, Anna Kindlundh
Adoptivfamiljers förening, AFF, Maria Jansson, Elisabeth Wallin
Barnen från mittens rike, Solveig Berglund, Marie Sohlén
Ensamstående adoptivföräldrars förening, EAF, Anna Thelander, Anna Hammarén
Forum för adopterade, Peter Högman, Margret Henningsson
Föreningen för ryska adoptivbarn, Maria Olofsson
Koreanska sällskapet i Sverige, Jan-Christer Wallenborg, Hillevi Hult
Sanuk-föreningen för adopterade från Thailand och deras familjer, Gunnel Kindstedt, Sofia Sjölander

Övriga

Adoptionsrådgivningen, Göteborg, Agneta Nyström, Eva Ahlin, Birgitta Gezavati
Adoptionsrådgivningen, Skaraborg, Anci Sandell, Ulla Moberg-Hovmark
Adoptionsrådgivningen, Stockholm, Ingegerd Brofalk, Gunilla Andersson
Adoptionsrådgivningen, Uppsala, Birgit Ahlén
Barnombudsmannen, Lena Nyberg, Jens Ölander
Familjerättsassocionomers riksförening, FSR, Margareta Bäckström
Folåsa behandlingshem, Inger Sundkvist
Föräldrautbildare, frilans, Elsa Nyberg
Landstingsförbundet, Tomas Rostock

Nätverket för adoptionsfrågor i Stockholms län, Inga Phalén,
Ursula Öhman
Svenska kommunförbundet, Anita Sundin, Lena Sandström
Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor, NIA, Marie
Alm, Lovisa Sammarco
Socialdepartementet, Sören Kindlund
Uppsala universitet, Anna Elmund, Michell Ariga
Östermalms psykologmottagning, Lotta Landerholm

Frank Lindblads tabeller

Tabell 1: Studiegrupperna

		Adopterade	Syskon	Hela befolkn.	Invandrare
		Totalantal: 11.320 individer %	Totalantal: 2.343 individer %	Totalantal: 853.419 individer %	Totalantal: 4.006 individer %
Kön	Män	38.3	54.4	51.3	51.0
	Kvinnor	61.7	45.6	48.7	49.0
Födelseår	1970-72	22.1	32.4	32.2	15.3
	1973-75	29.9	29.4	31.3	32.5
	1976-79	48.8	38.2	36.5	52.2
Ensam- förälder		9.2	7.2	13.7	26.5

Tabell 2: Sociala problem. Antal individer och andel av respektive grupp.

	Adopterade			Syskon			Hela befolkningen			Invandrare		
	Antal	Män %	Kv. %	Antal	Män %	Kv. %	Antal	Män %	Kv. %	Antal	Män %	Kv. %
Alkohol- missbruk	61	0.7	0.4	5	0.4	0.0	2367	0.3	0.2	13	0.5	0.1
Narkotika- missbruk	12	0.1	0.1	0	0.0	0.0	370	0.1	0.0	7	0.2	0.1
Brott	762	10.3	4.5	133	8.6	2.2	57242	10.0	3.2	325	10.5	5.5
Allvarligt brott	329	5.9	1.0	25	1.8	0.2	22388	4.4	0.7	181	8.0	0.9
Fängelse	31	0.6	0.0	7	0.6	0.0	3123	0.7	0.0	32	1.60	0.0

Tabell 3. Sociala problem, statistisk analys.
(Odds Ratios, 95% konfidensintervall)

	Jämfört med resten av befolkningen		Jämfört med syskon	Jämfört med invandrare
	Matchat för kön och ålder	Dessutom matchat för socioekonomiska förhållanden	Matchat för kön och ålder	Matchat för kön och ålder
Alkoholmissbruk	2.1 (1.6-2.7)	2.6 (2.0-3.3)	2.9 (1.2-7.3)	1.5 (0.9-2.6)
Narkotikamissbruk	3.2 (1.8-5.7)	5.2 (2.9-9.3)	-	0.6 (0.2-1.6)
Brott	1.4 (1.3-1.5)	1.6 (1.5-1.7)	1.7 (1.4-2.1)	0.8 (0.7-0.9)
Allvarligt brott	1.7 (1.5-1.9)	2.5 (2.3-2.8)	4.8 (3.0-7.6)	0.7 (0.6-0.8)
Fängelse	1.5 (1.1-2.1)	2.6 (1.8-3.9)	2.5 (1.1-5.6)	0.4 (0.2-0.6)

Tabell 4: Psykiatriska problem. Antal individer och andel av respektive grupp.

	Adopterade			Syskon			Hela befolkningen			Invandrare		
	Antal	Män %	Kv. %	Antal	Män %	Kv. %	Antal	Män %	Kv. %	Antal	Män %	Kv. %
Själv mord	16	0.3	0.1	1	0.1	0.0	446	0.1	0.0	2	0.0	0.1
Själv mords-försök	202	1.0	2.3	10	0.2	0.8	5425	0.3	0.9	46	0.4	1.9
Psykiatrisk vård	433	3.5	4.0	28	1.1	1.3	12453	1.2	1.7	92	2.5	2.0

Tabell 5: Psykiatriska problem, statistisk analys.
(Odds Ratios, 95% konfidensintervall)

	Jämfört med resten av befolkningen	Jämfört med syskon	Jämfört med invandrare
	Matchat för kön och ålder	Dessutom matchat för socioekonomiska förhållanden	Matchat för kön och ålder
Själv mord	3.7 (2.2-6.1)	3.6 (2.1-5.9)	4.4 (0.6-33.3)
Själv mords-försök	2.7 (2.3-3.2)	3.6 (3.1-4.2)	4.2 (2.2-7.9)
Psykiatrisk vård	2.7 (2.4-2.9)	3.2 (2.9-3.6)	3.5 (2.4-5.2)

Tabell 6: Riskfaktorer inom adoptivgruppen, statistisk analys.
(Odds Ratios, 95% konfidensintervall)

	Psykiatriska problem	Sociala problem
Man	0.7 (0.6-0.9)	4.5 (3.6-5.6)
Hög "socialgrupp"	0.9 (0.8-1.2)	1.2 (1.01-1.6)
Ålder vid ankomst:		
0-1 år	1	1
2-3 år	1.2 (1.0-1.5)	1.0 (0.7-1.3)
4-6 år	1.8 (1.4-2.3)	1.7 (1.2-2.3)
Född i Latinamerika	1.6 (1.3-1.9)	1.8 (1.4-2.3)